

Bojan Štih je hotel reči, da v moji igri vidi satiro na slovensko nerazvitost in megalomanijo hkrati. Ko sem pisal o podzemski železnici v Mrzlih viharjih, sem seveda mislil na vse kaj drugega kot na ljubljansko futurologijo. Pa tudi ko bi nanjo kdaj mislil, bi pri pisanju nanjo pozabil. Zdi se mi, da ima umetnost — kot noč — svojo moč, in da te zapelje k dogodivščinam, da potem zjutraj, podnevi samo strmiš. Tako naj bi vsaj bilo.

Pavle
Zidar

Magdalensko prebujanje

Šestdesetletni Matija Ihan, profesor zgodovine in zemljepisa na tehniški šoli, se ravnokar vrača s sprehoda s svojo edino in najdražjo prijateljico, Margareto Sebenekar, docentko primerjalne književnosti na filozofski fakulteti, ki je bila v teh dneh na naglo upokojena. Pred meseci so ji na nekem tajnem posvetu, v resnici pa v tihi čistki, našteali zadosti število let in jo nato poslali kot pisno v samoto penzionistov. In pre-

den se ji je to zares zgodilo, se ji je sanjalo, da se je stolu, na katerem je sedela in korigirala seminarske naloge, zlomila noga in da je zgrmela na tla. Teh, tako nedvoumnih sanj se je dobesedno razveselila, bile so ključ za nešteto potez lisjaškega dekana, ki se je je z nenehnim zahrbtnim omejevanjem poskušal otresti, pa ne le nje, ampak tudi tistih kolegov, ki so imeli za seboj dovolj strokovnega in moralnega ugleda, da so znali in mogli njegovim nejasnim prijemom nasprotovati.

Margareta ni bila vraževerna, a je začutila, da so sanje vendarle popkovina, ki jo povezuje z dogodki, ki se bodo v kratkem zgodili. In res: študentje njenega seminarja so v naslednjih tednih na neznano sugestijo naštudirali Ionescovo enodejansko *Stol* in jo uprizorili v predavalnici v glavnem zanju in še za kolega, s katerim sta nato čez štirinajst dni zvedela, da se je noga stola pod njima resnično za zmeraj odlomila: prodekan jima je kar na hodniku in brez ovinkov ali globljih pojasnil povedal, da se jima fakulteta zahvaljuje za njune pedagoške in znanstvene usluge in da sta od prvega v naslednjem mesecu oproščena teh dolžnosti. S kolegom sta se grenko nasmehnila drug drugemu, razumela sta, da sta pognana z univerze, in da bi bil daveč, mučen vtis sporočila nekoliko rahlejši, jima je prodekan obljubil nekakšen red zaslug oziroma odlikovanje, temu pa se je Margaretin kolega

pri priči uprl, rekoč vitkemu silaku, ki bi lahko vihtel kje in nad kom tudi bikovko, naj medaljo, namenjeno njemu, pripne rajši na rep svojemu psu, če ga ima. Prodekan je kolegov odgovor elektriziral, gibi se mu kar niso hoteli zmiriti, žabjim krakom podobno so mu drgetale obrazne mišice, toda naposled se je le obvladal in vrnil udarec s potrjeno silo, rekoč, da ga ne bo odlikoval on, prodekan ta in ta, ampak tovariš predsednik republike, njemu pa lahko piše, če želi, kam naj obesi odlikovanje, ki ga je namenil njemu — in kolikor prodekan ve, tovariš predsednik ima pse, on jih pa nima.

Zdaj je začel drhteti Margaretin kolega. Prodekanov odgovor ga je razlamljjal kot kakšen mali potres po vsem telesu; šele po tem zajedljivem, strupenem odgovoru, za katerega dolgo ni našel pravega odgovora v sebi, je spoznal, da ga je, ne le strahovito polomil, ampak celo potrdil kot pravilno izbiro tihe čistke. S svojim odgovorom je samo razkril svojo upornost in razslojevalen duh; prodekan ga je sprovciral iz najgloblje luknje, saj se je bil uprl nedvoumno — končno in vendarle — samemu predsedniku republike. Kar je komisija, zasnovana ob najbolj tajnih navodilih, bolj slutila kot vedela, ko ga je upokojevala na svojih dolгих, zastrtih sejah, je zdaj v veliko prodekanovo veselje privrelo na dan v dobesedni obliki.

Žal, resnica o vsem tem ni bila takšna, kot jo je nacedil prodekan iz kolegovega živčnega odgovora: nedvomno je bilo res le to, da predsednik republike ni nič vedel za medaljo, ki so jo hoteli v njegovem imenu podeliti neznanemu profesorju nekje v Sloveniji; te so včasih podeljevali čudni ljudje v različne namene, tudi v takšne, kakor je bil njun, za to torej, da so prekrili z obližem boleče in nasilne upokojitve. Bile so, te medalje namreč, nekakšen mrzel poljub neznane tete ali strica, ki te je, hkrati ko te je sunil v rit, še poljubil, tako da si odhajal, kamor si potem pač šel že, popolnoma zmeden oziroma nor.

Margaretin kolega — tako je rekla Margareta Matiji, ko sta stala ob njegovi sveži gomili, ki so jo še prekrivali venci z rdečimi in črnimi žalnimi trakovi — je postal od tistega trenutka, ko je odbledel tisto neumnost prodekanu, brezkrven v obraz, blede bel, kot oparjena prašičja glava, in začel zoreti za infarkt, ki ga je pred tednom dni končno le spodkosil.

Ko sta z Margareto takoj po spopadu s prodekanom odšla na kavo k Mraku, ji je kolega zaupal, da ga je z odgovorom sicer res poslal in da bo to verjetno plačal huje, kot to ta trenutek čuti, toda v normalnih razmerah bi iz tega ne smelo biti nič, ker predsednik republike za toliko tisoč odlikovanj, ki se dnevno podelé v njegovem imenu, prav gotovo ne ve, kdo jih dobi, niti za kaj; če bi vedel, da jih podeljujejo tudi za to, da te z njim sunejo v rit, bi pravice za take namene verjetno odvzel — ali pa ne, kaj veš; nič ne veš.

Potem sta pila kavo in molče premišljevala vsak v svojo smer samotnosti; pod oboki je bilo tiho, ali pa se jima je samo zdelo, da je, ker je bilo zagrobno molčanje samo v njiju, molčanje od šoka, ki sta ga pravkar preživela na fakulteti.

Margareti se je le zazdevalo, da sliši nekaj južnjakov iz sosednje sobe, kjer je bil šank, kako so veselo »pičkarili«; v njihovi grobosti je bila prizanesljivost, celo nežnost in svetloba otroške sreče.

Le ona in kolega sta se zagledovala v preteklost zagrenjeno in pre-mišljevala, kje je bila napaka, ki ju je toliko stala: medalja in upokojitev.

Iz gostilniške kuhinje je čez čas zadišalo po drobovini, vampih in jetrih, scvrtili čebuli, nevidni oblak vseh teh vonjev je obdal oboke in ju začel dušiti.

Margaretinemu kolegi se je čez čas le posvetilo, zakaj so ga nenadoma odstrelili in ji je to tudi zaupal, ona pa mu je odvrnila, ko je njegov odgovor presijala z ženskimi občutji, da je vzrok za to gotovo globoko skrit oziroma najbolj varovana skrivnost, in da je prav v tem skrivanju tisto peklensko, ki človeka nazadnje razstreli na kosce. Prodekan gotovo ve, kaj je bil osnovni vzrok, kot ve tudi, da se bosta — Margareta in kolega — odslej dalje neskončno dolgo spraševala in iskala vzrok za to upokojitev in ga seveda ne bosta našla. V tem je bila najbolj pogubna zadeva te reči.

Kolega jo je debelo gledal, ko mu je vse to pripovedovala, popravil si je na ramena nataknen površnik, in postajal je bel kot oparjen prašičji rilec.

In kaj naj vendar storim! je skoraj zakričal, da so zidni oboki zadrhteli v odmevih.

Nič, mu je odgovorila Margareta, to je le tak način kazni; veš, da je kazen, in obenem dvomiš, da bi bila. Pravi namen vsega pa je: s tem ko so te odstranili in skrili svoje prave adute, so te smrtno zadeli, ker boš prej ali slej začel grebsti v sebi, dokler se v tem samospraševanju ne boš uničil. Jaz se ne bom spraševala, ker je ta moja upokojitev prišla prav iz tega namena: da bi se spraševala, dokler ne bi znorela.

Nato sta vstala in odšla in se nista nikoli več videla.

Zdaj se Matija in Margareta vračata s pokopališča, kjer sta to in še druge reči podoživela na veliko daljši način in naredila iz vsega spominsko prispodobno, ki je samo spremenjena oblika istega živega jedra.

O, ko bi ljudje vedeli, kako pravi kraj je pokopališče za pogovor o najtežjih rečeh; kakšno soglasje najdejo te težke reči ob truplih, ki trohne tu in dehne ven iz zemlje; življenje se vedno kaže v smrti in smrt je prek skupnega jedra spet povezana z življenjem, vmes pa je človek — vedno človek; kozmos, po katerem potuje podoba življenja in smrti!

Margareta mu šepetaje pripoveduje konec zgodbe o svoji upokojitvi. Hodita namreč mimo vil, ki so napolnjene z lepimi stvarmi, v njih pa že dolgo ni več človeških glasov; lastniki vil so jih vse do zadnjega prodali — vse svoje glasove — samo da so stilizirali svoja občutja v komfort in varljivi videz polnosti, ki je v resnici čista izpraznjenost; zdaj lastniki preže na vsak glas s ceste, da ga, brž ko ga prepoznajo, odnesejo v banko, kjer dobe zanj kredit in spet kaj nepotrebnega nakupijo.

Zato šepetata in budno opazujeta sence, ki se zarisujejo v šipe ali v globine pološčenega pohištva.

Margareto so čez mesec po upokojitvi poklicali v neko drvarnico in prodekan ji je izročil škatlico z medaljo dela tretje stopnje z ustrežno listino; navzoč je bil tudi dekan, pet kolegov in dve snažilki. Po podelitvi so malo postali in se začeli šaliti; dekan je povedal, kaj je doživela njegova žena, učiteljica, v prvem razredu pri spoznavanju narave in družbe; gradili so bili plot, v domišljiji, kajpak, in ko je bil zgrajen, za malega Poldka še ni bil plot. Zakaj pa še ni plot, ga je tedaj vprašala tovarišica; zato, je odvrnil učenček, ker ni nanj nihče s kredo napisal FUK.

Nasmeljali so se, posebno snažilki, ki sta bili politično skoraj za dekanom. (Ali pa celo pred njim.)

Margareta se ga ni upala vprašati, zakaj ni prejel odlikovanja tudi kolega.

Ko sta bila z Matijo že zunaj vilske aleje, je le-ta režeče odznil: Mogoče so pa s tistim odlikovanjem res počastili kakšnega lovskega psa.

Mojbog, je zavrnila Margareta, zdaj so naju pa zagotovo slišali!

Bodo pa dobili kredit za klavir, je odvrnil mirno, in kljuvali nanj kakšno osladno popevko, saj posluha za koncerte tako ali tako nimajo.

Ga imajo pa za drugačne stvari, je odvrnila Margareta.

Najbrž res.

Prosim te, če si tiho!

Spominjaš me . . . ji je odvrnil in si z odkimovanjem odrezal glas.

Molče sta šla proti medeni pozlati predvečera, ki se je cedil kot sok, proti visokim, gotskim zvonikom smrek, iz katerih je zvonil temni zvok zamračenega dne s klici ptic v sebi in vonji posmôlene skorje.

V položnem bregu na levi je v somračju trt dehtel sladki, baržunasti vonj portugalke. Mehko, uspavajoče čirikanje čričkov pa je nizalo črne ogrlice belemu predvečerju na vrat. Ob hrapavi, beli poti pa je drvel prozoren potok z motno strastjo v sebi in črnimi ribami.

Matija je bil zajeten mož in je dolgo mislil, da bo tako močan ostal za vselej, rahlo se posmehujoč vsemu skup; zadnje čase pa je začel doživljati mučne trenutke vračanja v mladost, ki mu jih je izzvalo, tako je pač mislil, ženino zajedanje vanj. V resnici pa se je začelo vse skup v Zagrebu, ko je iznenada po petdesetih letih srečal Darjo, ki ga je prva prepoznala, prišla k njemu in mu rekla: Zdravo, Matija!

Imela je rdečkasto lasuljo, na vekah in v votlini oči prepoudarjen make-up, usta prevelika in preohlapna, podobna razvlečenemu testu, ki je od nenehnega prekipevanja zgubil svojo prožnost; brado je imela razrezano v kockaste gube, nos papagajsko ukrivljen, le pogled je bil še vedno mlad, dišeč grm, po katerem je pasla svoje misli z notranje strani.

V svilen sivo pomladansko trenčko, z belo ovratno ruto okoli suhega vratu, telesno izsušena in z obupnimi nogami, belimi in suhimi kot špile, prepletenim s krčnicami, ki so spominjale na vinsko trtjê, se mu je razraščala s kričečimi usti v režanje, ki je vrelo kot zadah iz starega oguljenega življenja.

Ni je prepoznal.

— Nisi se dosti spremenil, je rekla in si ga ostro ogledovala, tako da je zbujala pozornost mimoidočih, ko si ga je komentirala sama sebi, toda nekaj je čas tudi s tabo počel. Dobil si oblike dobrega življenja, toda . . . tale brada z jamico, ta nos in rimska lobanja, ta ogenj na ustnicah . . .

Matija jo je v zadregi poslušal in po njenem prostaškem naštevanju poskušal vdreti v spomin, kjer je ta baba čepela gotovo kot kaj mladega, drznega. A čim bolj je bilo nji jasno, kdo da je, tem manj je bilo njemu.

— Me res ne spoznaš? ga je popadla z grobim glasom, v katerem so se belili zobje iz brezhibnih protez.

Strmel je v ta obraz starke, ki bi bila še rada kurba, in ga primerjal z materinim, ki se je v teh letih vsa poduhovila in je vse na nji postalo preprosto.

— Darja sem! je sprožila glasno vanj spomin nase in Matija se je zamajal v nevidni vertikali in horizontali, črti življenja, ki spajata nebo in zemljo v človeku, in skoraj pogrnil po tleh od presladkega spomina nanjo.

Darja je bila nekoč v mladosti njegova sosedka, leto dni mlajša od njega, bakrena rdečelaska, polna, kot nadevana potica; takrat sta se od jutra do večera zasledovala, menda še v snu nista imela miru drug pred drugim, dokler se vsi ti zasledovalni krogi niso zgostili v tisto temno točko vseh sladkosti, ki je slična vrhuncu katere koli svete daritve. Dobesedno planila sta v tistem zgoščenem hipu v drvarnico, zasejano z vonji po suhi bukovini, smoli in izsesanih lišajih ter si predlagala, da odigrata drug z drugim najslajšo otroško igrico o zdravniku in bolnici.

Matija se je še zdaj spomnil, kako so ga tedaj oblivali valovi neznanega občutja, morda krvi ali nagona.

In Darja ni odložila prilike za drugič; pri priči je želela biti pregledana; morda je bilo vse to celo njena sugestija — o, seveda, zagotovo — ker si je brez zadrege potegnila čez glavo životno krilo, ki se ji je od bokov do kolen širilo v venec čašnih listov primule.

Matija je strmel vanjo, ko se je razgaljala kot cvet v plodnico v belih hlačkah; njen životec je bil čokoladno potemnel in poln, zalit, roke so ji mehko zaplesale in v hipu našle primeren prostorček za ležanje.

Še prej je potegnila s sebe tudi hlačke in elastika je odšelestela dvoje brnenj nizkih tonov.

Matija je pokleknil ob nji in se posvetil zgoščenemu trenutku vseh blaznih krogov, ki sta jih naredila, odkar sta rasla skup v človeka.

Okoli njiju je bila drvena tihota, noben glas se ni nikjer sprožil, da bi ju ogrozil. Ljudje so zdaj dobesedno pobegnili proč od njiju, kakor da so tudi že sami prišli do tega, da se končno morata naigrati drug z drugim tudi tako, kot sta se začela. Le suhi les je dajal od sebe vse bolj topel, omamen, močan vonj.

Darjin popek je bil droben, temno sivkast, kot kvas.

Matija je s pogledom drsel vse niže, kjer se je začel njen zemljasti del, ki je že blestel v drobnih kapljicah, podobnih kristalom.

Gospod zdravnik želi, ji je rekel s tresočim se glasom, da bolna gospa nekoliko razmaknejo kolena, ker tam počiva huda bolezen.

Darji se je najbrž zdelo to lepo in je igrico s hudo boleznijo takoj sprejela za resnico; nogam, tem močnim ženskim stražarjem, je odvzela moč ter se mu odprla.

Zdaj je Matija uzrl tisto skrivnost, ki ga je tako vlekla k Darji, bila je čudna, precej grša od njenega lepega obraza in dolgih, listnatih trepalnic ter velikih, zorečih oči. Tam so bile nekakšne kožice iz vonjev, ki niso bili prijetni pa tudi ne neprijetni; bile so tam nabrane in on se jih je dotikoval, Darja pa je začela odjamravati, da ni vedel, ali zaradi bolečin ali česa drugega. Zakaj res je bilo tam vse tako tenko in trgljivo, kjer je bival tisti vonj.

Sredi zemljice je potem našel belo izstrlino in jo otipoval, pritiskovaje nanjo. Darja je vzklikala in se kot kača na vroči ponvi zaganjala kvišku, znenada pa je nogam dala ukaz, da zapro vhod vanjo.

Kaj pa vam je, gospa, je nadaljeval Matija igrico zdravljenja; vas močno boli?

Ah, gospod dohtar, ko bi vi vedeli! je odvrnila in skrila obraz v dlani, ko da joče, bakreni lasje pa so zaplesali okoli nje kot snop prelepe svetlobe in jo popolnoma skrili vase.

Matija ni več vedel, kaj naj počne. Kleče je obsedel na svojih nogah, ona pa je svoje potegnila k sebi, tako, da je bilo zdaj še bolj gôlo vse tam spód, kjer je prej pritiskal na beli gumbek.

Gospa . . . je zinil jecajoče, mo-ra-te . . .

Darja je drhtela, vsa razsvetljena od sonca, ki je prodiral skozi špranje drvarnice.

Ah, gospod dohtar . . . ko bi vi vedeli . . .! je rekla in se prikazala iz las ko belo jagnje iz grma.

Od kdaj vas daje ta bolezen? jo je vprašal Matija.

Od lani že; vse tođ čez, je pokazala s prstom čez trebuh in se spet spotegnila po ležišču.

Matija jo je tipal po trebuščku, kvasasto sivem hlebčku, ki se je že zibal kot vzhajajoče testo.

Okoli njiju je bil strm nasad tišine. Začutil je, kako v njem nabreka strah v voljo, in kako se mu je le-ta razlila v naročju v medleče tleči plamen.

Plesal je s koncem prsta po njeni koži kakor gramofonska igla, Darja pa je pojemajoč vzdihovala, brž ko se je približal s krožnico blizu zemlje.

V drvarnici je bila že ranjena svetloba pojemajočega popoldneva.

Matija je še nekaj časa krožil z dotikom po nji in zapisoval neznano sporočilo v njeno dolgo, lepo telo, nakar se je Darja prebudila, vstala, stopila odločno v bele hlačke in si jih potegnila do bokov; primula ali krilo, ki je bilo položeno na drva, je spet zaplesalo okoli njenih kolen in vsa skrivnostna je bila spet potopljena v njegovo hrepenenje.

Zdaj si pa ti bolan, je rekla in si odvrгла šope las spred oči, sleci se in lezi, da te pregledam.

Matijo je motilo, ker ga ni vikala, a jo je vseeno ubogal v vsem; odvrigel je belo majčko, slekel kratke hlače in izstopil iz nekakšnih gat. Bil je ajdovo rjav, le ritni kraji so bili belo zasirjeni.

Legel je, kjer je prej ležala Darja, in si z laktjo prekril oči, da je ne bi videl, kako se zamikuje vanj.

Ah, vi ste pa še bolj bolni, je zlomilo tudi Darjo v vikanje, ko je zagledala končno tudi ona vse tisto, o čemer je toliko premišljala pred spanjem.

Tolelé, se je dotaknila kože, je nevarno kožno obolenje, dragi gospod. In tolelé . . . je prijela njegovo cevčico, ki je naglo otrdela.

Šlatala mu ga je in mu potegnila kožico navzdol, da ga je močno zabolelo.

B o l i ? je vprašala tenko in glas je imel naenkrat polno oblog.

Odvrnil ji je, da ga res boli.

Nagibala mu je cevčico na vse strani kot kegelj, ki noče pasti.

To gre potem v žensko, a veš, je rekla.

Matija je odmrmljal, da ve.

Žensko zaradi tega včasih boli, a veš to?

Mhm.

In . . . tole . . . so . . . jajčeca, mu jih je nenadoma izgrebla s prsti iz objema stegen.

Otipovala je gube mošnjička in jih hotela razgladiti, pa ji ni uspelo.

Kako čudni ste, moški! Čisto drugačni kot ženske.

Njeni prstki so radovedno begali od jajčec do klinčka, ki je vse bolj in boleče zatrdeval, da se je Matija že začel bati, ali ga bo sploh še mogel zmehčati in iti spet domov.

Gorjé, če bi mama videla, kako mu štrli v hlačah! Vprašala bi ga, kaj mu je tam spredaj. Darja pa ni popustila, igrala se je z njim in ga frcala kakor steblo trave, da ga je res bolelo.

Nazadnje se je naveličala, rekoč: Dosti! Obleci se! Slišim glasove.

Matija je panično poskakal v kose oblekce, a glasov potem ni bilo od nikoder. Le sončno popoldne je sladko odtekalo, kakor mošt, in tišina je polzela v obliki kazalca na veliki cerkveni uri, tiho, neslišno, vidno.

Z Darjo sta molče sedela, čakaje, da se mu cevčica v hlačah zmehča. Tam pa je bilo vse razdraženo kakor na mravljišču; vse je gomazelo od njenih nežnih dotikov in ga vse bolj prebujalo v trd, boleč trenutek spoznanja, da je moški.

Darja se je igrala z ivermi in poškilevala tja, kjer ga je bolelo. Tudi ona je vedela, da ne sme tak pred mamo ali kogar koli. Vsi bi se mu smejali.

V Matiji pa je med čakanjem, da mu uplahne bolečina, izbruhnili gnev do Darje, imelo ga je, da bi začel grdo kleti in jo zmerjati. In v mislih ji je rekel celo kurba. In to je Darja slišala, Matija pa še danes ne ve, kako je bilo to mogoče slišati iz njegovih tihih misli. Vrgla se je pokonci in mu

rekla: Če sem kurba, potem pa grem. In je vstala in odšla iz drvarnice tako zastraševalno in glasno, da bi jo res utegnil kdo videti, ki bi nato prišel v drvarnico, kjer bi našel Matijo, kako sedi zaradi razbolelega klinca in ne more vstati.

Sreča, da res ni bilo nikjer nikogar, ali pa je bil in se mu ni dalo stikati za otročjimi gnezdi sladkih tegob.

Strah ga je sprešal v bled primerek človeškega trenutka; drhteč je pričakoval mamo, ki je imela pravico stikati povsod, celo tam med nogami, da, in če bi ga našla in videla, kakšno zadrego ima s tisto rečjo v hlačah, bi ji jo moral pokazati in — kajseve, morda celo povedati, kaj sta z Darjo počela.

Ob pomisli na to možnost niti opazil ni, da je vtem klinec spet postal mehak; čutil pa je, da še gori v neznanem ognju, kajti goriš lahko na različne načine, je spoznaval, in goreti je mogoče tudi sladko temno... in prav to slednje gorenje je najlepše.

Ko je potem blisnil kvišku, ker se mu je zazdelo, da se je nekdo v bližini oglasil, je šele opazil, da je rešen trde in štrleče bolečine in se je zato tudi sam pognal ven v pozen poletni krop dneva. Zaplesal je med čmrliji, metulji, vonji in žužnjanjem muh in se zgubil v svojem otroškem času.

Zvečer je z notranjimi čuti preučeval domače, če kaj slutijo, kje je bil čez dan in kaj neki je počel; razen mame ga ni nihče niti opazil, da se smuka okoli njih, ker so pač vedeli, da je to njegova stalna tirnica; mama pa je nekaj le odkrila, njen blisk po njem mu je sporočil v notranjost, da vse ve; in res je zaznala po svoji vseslutni naravi njegovo igro predzrelosti; kasneje, ko je bil že poročen in je imel že svoje otroke ter z njimi nekega dne podživel iste stvari, mu je mama vse to tudi povedala oziroma zaupala, kaj je hotel pred njo skriti, in Matija je trideset let kasneje goreče zardel pred materjo.

Spominja se še, da jo je vprašal, kako je mogla tako natančno zaslutiti vse tisto noro početje, in mama mu je razložila, da ju je opazovala, njega in Darjo, kako se skupaj počasi odmikata spred njenih oči; niti vedela nista, da to početa in da gresta v resnici nasproti zakonitosti svoje narave; vsaka mati pa to zazna prek sebe, kadar se ji otrok prebujati in mora dovoliti, da se ta igra razvije do svojega konca, ko pride zanjo čas, če se to prepreči, za zmeraj pohabimo otroka, in če jo prepreči kaj drugega, sledi temu zmeraj neke vrste invalidnost. Seveda mu vsega tega ni povedala mama, prišla je le do tja, ko je zaslutila, kam sta tedaj odšla.

Ob vsem tem razkritju je Matija strmè spoznal, da je svet nič drugega kot velikanska maternica, v kateri se vse vzgaja samo za maternico, in da je sram ali zadrega, ki moškega ob tem prvič oblije, samo neke vrste čutna nemoč in so ženske ob tem prej žalostne kot vesele, prav zato jim ni nič skritega na tem svetu, svetu, ki je le uterus, one pa milijardinka milijardinke tega čudovitega stvarništva, ki vse ve in tudi zmore.

Žal, je to spoznanje prevzelo njegovo življenje mnogo kasneje, ko je bilo že skoraj vse prepozno. Darjin zastraševalen odhod iz drvarnice, ker ji je v mislih rekel kurba, je namreč Matijo pohabil — in to je tedaj mama zaznala, ko je spet vletel v tirnico okoli nje. Ni ga prizadelo tisto, kar sta počela, ampak to, da je tako na naglo odšla. In prav slednje ga je kasneje stalo skoraj življenje, vendar o vsem tem kasneje.

— J-ja Darrjjjaa! je vzkliknil, ko jo je končno v spominu le našel tudi tako, kot je bila zdaj. K-a-j p-a t-i t-u v tem pre-kletem Za-g-re-b-uuu!

Njena velika pordečela usta so odgrgrala moške glasove, kot bi bili nastali v zažganjanem grlu.

Spomin na drvarnico je v hipu minil, čeprav je nekoč trajal zelo dolgo, ko sta se razkazovala drug drugemu.

— A se še kaj spomniš? je vprašala, in zdaj se je on vključil v njene misli in natanko slišal, kaj je odmisli.

— J-a Darjaa! je odznil ves prevzet od davnine in se ji približal na razdaljo, da ga niso mogli mimoidoči slišati.

— A se sploh kaj fukljaš?

(Prav to je namreč mislila.)

— Se . . . sploh . . . ne . . . pogovarjam s tabo . . . o tem! ga je zavrnila vsa presunjena, ker govoriš s sovražnih razrednih pozicij.

— Darja! Kaj pa vendar govoriš! ji je rekel in jo gledal posmehljivo.

— Ne, ne, o tem ne bova govorila!

— Ja, o čem pa; o socializmu? Ali o kofetu, ki ga ni, o pralnih praških? Ko ni ničesar! Nič, Darja!

— Nekaj pa je le, Matic, čisto nič pa spet ni.

— No, kaj je?

— Glej, ljudje odločajo vsa ta desetletja, je povedala svetlo.

— Darja, pa kje si bila ti? jo je preslišal.

— Med vojsko štiri leta v diviziji, kje si bil pa ti; sem slišala, da si ušel cistercijancem?

— Zastran tebe, Darja. Zastran tistega tvojega zastraševalnega odhoda iz drvarnice, Darja! Takrat, ko sem ti v mislih rekel . . .

— . . . kurba, je rekla veselo in planila v smeh, ga prijala za lakete in odpeljala v neko smer kakor slepca.

Ničesar več naenkrat ni videl pred sabo, niti ob sebi, videl je le, kako se mu ljudje odmikajo, kako dobesedno skačejo spred njega v stran, ko da je znorel.

Vsega zmedenega je Darja nazadnje privlekla v lokal in ga posedla na stol, ali je bila to kavarna ali slaščičarna, ne ve več, lahko da je bila celo cerkev; pila sta kavo, okoli njiju je bilo tihotno in mračno, spominja se, da ji je dolgo dolgo pripovedoval zelo kratko zgodbo svojega življenja. Ko ji je vse povedal o sebi, jo je vprašal:

— Kako si vedela, da sem takrat v mislih mislil, da si kurba?

— Kako sem vedela! se je zasmejala in si tresoč zanesla skodelico, z zocem kave na dnu, k ustom, naredila orangutansko šobo in posesala iz črnega ostanka sladko grenljivo vlago.

Matija je opazoval vsak njen trljaj.

— Idejo se da videti tudi z notranje strani, je rekla, še ne veš tega?

Počasi je odkimal.

— Kaj pa je misel z notranje strani? jo je vprašal prežeč ves čas nanjo.

— Delirij, Matic!

— Ampak tega ti takrat nisi vedela.

— Tega ravno ne, sem pa prebrala besedo delirij in ta se je nepreklicno glasila: kurba si. Pa saj sem res bila. Klinčka sem ti tako sklinčkala, da je bil kar plav od želje. Zakaj me pa nisi takrat . . . ? Oprosti mi, da govorim z razrednih pozicij.

— Darja, lepo te prosim, to so ja čisto človeške reči, ti pa čvekaš fraze. Zakaj te nisem takrat . . . Kako, Darja, midva sva si samo pokazala, kaj imava.

— Lahko pa bi tudi kaj naredil.

— Nemogoče.

— Pustiva te razredne reči.

— Pa kakšne razredne, ti si ja nora. A se poj sploh nisi nič fukljala?

Stresla se je, ko da jo je prebodel nožev sunek.

— Nisi imela moža?

— Imela.

— Pa?

— Pazila sem nanj.

— Kako; je bil invalid?

— Ne, policaj.

— In ti, kaj si bila pa ti, bolniška sestra?

— Ne, tudi policaj.

— Čakaj, zdaj pa ne razumem; oba sta bila pri policiji?

— Ja.

— In se nista fukala?

— Ni bilo časa, Matic, mi smo pazili na vas in obenem še bolj nase. Tako je bilo to. In potem so ga na madžarski meji ubili, razumeš zdaj.

— In ti? In vse tisto tam . . . med nogami, ki je bilo takrat tako lepo . . . kaj pa je bilo s tistim?

— Je vse vzela divizija med vojsko?

Stegnil je roko in se je dotaknil. Darji so zablestele oči, da se je videl v njih.

— In kaj delaš zdaj, Darja? jo je vprašal sočutno.

— Izboljšati je treba proizvodnjo.

— Darja!

— A vidiš, da ni bilo praškov. Naša stvar je vendarle še živa in še bolj bo, mora biti, toliko smo trpeli, treba je narediti korak naprej.

— Darja! jo je ogovarjal mehko.

— Jaz ne morem ven, Matic, notri sem, zmerom bolj sem notri; a ne vidiš, da korakamo . . .

— Kam, Darja?

— V . . . praške potrebujemo in to je sabotaža, ker jih ni. Navadna sabotaža!

— Fukaj se, Darja, če se še lahko, ji je rekel razneženo, a te ni škoda za ... praške!

— V petnajstih komisijah delujem; kako, povej, naj pridem ven in se fukam, pa tudi nočem se. Na razredne pozicije nikoli več!

— Te lepo prosim, fukanje niso razredne reči.

— Pssss ...

— Zakaj pssss, med okupacijo smo sikali.

— Ti določenih stvari ne razumeš.

— Priznam, da ne, Darja.

— Greš ... z mano ...? ga je zgrabila v zasuku in na mahedravih licih se ji je prižgalo rdenje.

Matija se je zastrmel v ta njen nenaden razpoloženski obrat. Čutil je, kako postaja vsa voljna za igro, toda, kakor je bilo nekoč še vse nezrelo, da bi res kaj užitnega in sladkega začela, tako je bilo zdaj vse že prezrelo in gnilo.

Darja ga je opazovala požiraje in napeto kot maloprej on njo, ko je čakal, da mu pojasni smisel misli z notranje strani.

Začutil je, kako se mu je najprej razsvetlil obraz v maščobni lesk in kako se mu je na ustnicah dozorel nasmeh v odklonitev.

Nato ji je čisto narahlo in komaj opazno odkimal.

— Ali ni to tragično, je odvrnila tiho, midva, ki se imava res rada, nikoli ne bova prišla skup.

Matic je umaknil odklonilno svetlobo z obraza in vstal.

Z Margareto sta vtem prišla popolnoma na samo, tam ga je prekinila v sladkem spominjanju; pravzaprav je od tam dalje, ko je vstal in ni hotel z Darjo, sledila sama grenkoba: Darja ga je še enkrat povabila, to pot domov na kavo, s pretvezo, da mu bo pokazala, kje stanuje, a Matija se ji je še v tretje ognil, ni mu bilo več do tega, da bi se združeval s prezrelo Darjo.

Okoli njega in Margarete so tleli smolnati gozdovi in na levi vinogradi z dišečim somračjem trt pa čirikanjem čričkov.

— Rekel si, da te na nekoga spominjam, se je zahtevajoče poterjala Margareta.

Matija se ji je posmehljivo odsmehnul.

Makadamska cesta, po kateri sta hodila, je odmevala njuno samoto in ogroženost.

— Povej na koga te! je čez čas mehkeje poterjala; pravzaprav že čez precej dolgo časa, ko sta naredila kakšen kilometer pešačenja globlje v samoto, kjer sta se spojila vonja smrek in trtja v dušečo omamljivost.

Matija je vedel, da se ji ne bo mogel izviti — ne zato, ker bi bila nasilna, ampak zastran tega, ker je sama imela navado izgovoriti vse do preciznega konca, kadar je kaj začela pripovedovati, in je isto pričakovala in zahtevala tudi od njega ali drugih. Če se je zgodilo, da je kljub temu ob-

molknil, ni bila užaljena, temveč se je prepustila bolečemu, razkrojevalnemu razmišljanju, zakaj neki se ji je to zgodilo. In Matija je ni rad videl take, po neumnem razrahljane, še posebno zdaj ne, ko je bila za njo ta ponižajoča upokojitev.

Z domotožjem v glasu ji je začel pripovedovati ves spomin na Darjo, ki se je je tudi sama bežno spominjala od nekd.

Margareta je zamaknjeno poslušala globoko osvetlitev njegovega prvega ljubezenskega in erotičnega izkustva; vse, vse je videl, jo je zanimalo, posamezne scene pa so jo notranje razvezovale od nečesa krutega, jo poživljale in pomlajale in jo otroško razveseljevale.

Opisal ji je nago, v svetlobo medu zapredeno Darjo, ki je stala pred njim v belih hlačkah, v katerih je njena zadnjica rahlo odštrlevala s svojo čutno polnostjo. In potem ji je na drobno pripovedoval, kako je izstopila iz poslednje varovalne oblike, iz hlačk, v popolno predajo njegovim poželjivim očem. Bila je prekrasen, ploveč čoln strasti. Kakor mlada, mlečna košuta iz zelenega mleka, v katero je že zasejal srnjak svoje seme in zdaj vsa potešena plove v loku nad visoko praprotjo svojemu času smisla naproti.

Opisal ji je vse svoje intimne občutke, ko se je soočil z njenim odprtim spolovilom, posrebrene od biserne matice in dišečimi vonji, ki ga niso privlačevali niti odbijali. In nato še svoje muke, ko mu je Darja ud razbičala v strast tako bolečih trdot, da se je potem zbal mame, če bi ga odkrila tako nebojčenega.

Margareta je molče spremljala vse bolj razraščajočo pripoved, ker se je tudi v nji sproščala stara zavrtost, to je natančno zaslutil; morda je oživljalo v nji podobno ponižanje kot v njem.

Ko ji je pripovedoval krono svojega intimnega doživetja, kako sta z Darjo čakala, da se mu piščalka v hlačah poleže, in kako ji je v mislih rekel kurba, ker se mu piščal ni hotela zmužiti v polža, pa je ona te misli slišala, rekoč mu, če sem kurba, pa grem, in je grozeče odšla ter ga s tem dejanjem tako globoko travmatizirala, da je poslej v ženskah videl le še »izvirni greh« . . .

— Trenutek, je rekla Margareta in se ustavila ob robu ceste, ker je mimo zdrvel zapravljiček in dvignil prah, dišeč po kadilu.

Počakala sta, da se je vprega oddaljila in prah polegel na obpotne zelí, ki so bile že tako vse obeljene s prašnatim sladkorjem.

— Praviš, je rekla mirno Margareta, da te je ona travmatizirala, po mojem si se pa kar sam. Rekel si ji, kar ji nikoli ne bi smel.

— Ampak midva sva bila še otroka!

Izsilila se je v suh smeh. V smeh, poln pameti.

— Ne vem, se je smejala dalje in razsvetljevala svoje besede s svetlobo razuma; če je dekle slišalo tvoje misli in, kot vidim, jih je, potem je bila popolnoma zrela ženska, ti še nisi bil moški . . . Po mojem . . . Dekleta te stvari dobro poznamo in se nam vsem zgodi nekaj podobnega.

— Zakaj pa?

— Zakaj . . . pa?

Zamislila se je in se obrnila proti gmajni, od koder so jo zaslepili sončni žarki, ozračje nad vršiči gotskih smrek pa je bilo vse popisano od mušičnih zarisov.

— Dekle tvojih let, ki doseže v nekem trenutku svojo zrelost, ne more izbrati za partnerja fanta, ki bi jo lahko poškodoval, izbere pač vrstnika, in ta je ponavadi še speči popek, tako, kot si bil ti; ko pa si se prebudil, je bilo zanj in zate že vse zamujeno. Prepričana sem, da nista prišla nikoli več skup tako, kot sta prišla prvič.

Matija se je ustavil in se osuplo zastrmeval vanjo. Dotik blaznosti mu je vzšumeval v mislih.

— Kako to veš? je vprašal ledeno. Kar si rekla, je namreč res. Pred enim mesecem sva sredi Zagreba prišla skup in ona je žlobudrala, žlobudrala o svojem aktivizmu in mi . . . pomisli . . . posredno predlagala, da bi se igrala tako, kot tedaj v tisti drvarnici . . . zdaj, seveda, na njenem stanovanju.

— In ti se spet nisi mogel igrati, kaj?

— Ne . . . Saj je starka, lepo te prosim; zgubljeno bitje, iz klincev, ki jih je imela v sebi od tedaj do sedaj, bi lahko zgradili vodovod od Beograda do Smedereva.

— Pusti, pusti . . . cinizem! Nečesa ti ne boš nikoli spregledal, namreč tega, da te je imela rada in da te bo imela rada do svoje smrti. Ves tisti vodovod, o katerem si ravnokar govoril, je bil speljan vanjo samo zaradi tebe.

— Mene? se je pokazal Matija.

Ustavila sta se.

— Ti seveda ne veš, kdo daje človeškemu življenju luč. Žensko čustvo, Matija! In ne tvoja trda piščalka v hlačah. Ko si ji rekel kurba, čeprav v mislih, in kakor si videl, ženske te kletvice znamo slišati, si onesnažil njeno bistvo, ali darovanje njenega dekliškega telesca, ki se ti je dalo, kakor se ti pač je, pod videzom svetlobe, to je čustva do tebe.

Trenutek, Margareta, odgovori mi samo na tole: kaj naj bi jaz naredil?

— Kdaj?

— Takrat v drvarnici.

— Tisto, kar je ona globoko v sebi želela.

— To mi je rekla zdaj tudi ona po petintridesetih letih. Si moreš misliti? Tedaj da bi jo . . . moral . . .

— Na vsak način.

— Ampak . . . jaz . . . sem . . . bil . . . popoln otrok . . . nevednež . . .

— Zablode se morajo nekako opravičiti.

— Prav imaš, prav. Sicer sem pa to plačal.

— Pa ona?

— Res: tudi ona je plačala.

— Zal se nam vsem tako godi. Z menoj je bilo isto, je dodala, žalostno. Dozoriš, razsvetliš s svojo ljubeznijo, ki je tudi telo, fanta, in ta strmi vate in ne razume nič, če pa že razume kaj od vsega tega, mu je razviden

samo del tvojega čustva: telo. Pri tebi je bilo potem tragično to, da si potlej izbral drugo skrajnost; ampak to je logično, čeravno je v bistvu alogično, je vzkliknila z glasom.

Matija ji je potem še opisal svoj odhod iz drvarnice, in kako je v strahu opazoval vse, od stvari do ljudi, če so prepoznali v njem dogodke, ki so ga v duhu tako vidno zaznamovali, oziroma spremenili; še pred uro, uro in pol je bil otrok, zdaj pa se je prikotalil iz drvarnice temen, temno goreč, kakor da je bil pravkar upepeljen od visokonapetostne energije.

Poiskal je svojo staro tirnico otroškega gibanja in spet začel krožiti po nji, toda mama je prepoznala globino pečata, ki ga je bil prejel. Ni se tega prestrašila, da sta se z Darjo slekla in igrala — vse to je pričakovala in se je tega trenutka celo veselila, ki ga je po Darji že davno doslutila, zadelo pa jo je, da se je Matija vrnil iz igre za zmeraj zgubljen.

— Ali ni to pretresljivo zanimivo, je rekel sproščeno Matija. Mamo je veselilo, da sem dozorel v ta trenutek, verjetno je tudi vse naredila, ko je zaslutila vse te reči, da sva imela z Darjo mir pred njo.

Pomolčala sta z Margareto in se nasmihala zlati beli davnini. Vsak zase sta razmišljala, kako bi se še drugače dotaknila sveta z besedo, da bi se jima še bolj odprl v svoji perspektivi.

Pod njima je pel makadam, drsanju podplatov podobno pesem; sonce se je bilo že približalo obzorju, bilo je kakor ogrizek sočne hruške, ki ga sesajo črne ose.

Iz somračja trt je sladko vel vonj grozdja.

Matija si je razpel srajco, vlažne kože in kocin se je dotaknil suh, vroč dih dne. Kakor neviden ogenj. Začel je tleti, toda ne v ognju, temveč v pesmi pesnika, s katerim sta se nekoč osebno poznala.

— Ti si rekel, se je prebudila Margareta iz zagledanosti vase, da sem nekomu podobna; misliš mar, da sem Darji.

— Ah ... seveda ... ja ... je odgovoril. Pri tebi moram biti res temeljit.

Spogledala sta se in se zasmejala.

Margareta ga je imela rada, toda ne tako kakor žena, čeprav si ga je na neki način tudi tako želela. Kdaj pa kdaj ji je tudi predlagal, a je vedno prejel v odgovor neprehoden plot najkrajše besede na svetu: n e. Trden, kovinski udarec, ki mu je zatolkel vsako poželenje po nji. Po drugi strani pa je opazil, da se je rada nehote zadevala s prsmi vanj, kadar sta bila na dolgih sprehodih in se zgubljala v paranoičnih zvezah. Vedno z levo dojko v njegovo desno nadlakt. Čutil je, kako se je s komolcem vdrl vanjo, v napeto žogo belih prsi, a ga je vselej odbila stran.

Včasih je Margareta potrebovala več takih dotikov, če sta bila dolgo zunaj. In to je bilo vse, kar je bilo med njima telesno čutnega.

Molče sta šla drug ob drugem in drobila cesto kakor skorjo kruha; Margareta je čakala na njegov odgovor, komu je podobna; v svojih odsluženih letih je bila še zmeraj ostro bitje, na trenutke celo lepa, vabljiva, toda po vseh luknjah in luknjicah prelepljena z n e j i, ki so izvirali iz njenih nedoumnih načel. V tem, in v strahu, da bi ju slišali, o čem se pogovarjata, oziroma, kako se pogovarjata o odlikovanjih, ki so za na pasji rep, je bila podobna Darji.

To ji je tudi začel pripovedovati v prizanesljivem posmehu, in ker še zdaleč ni bila Darja, prek katere je šla cela divizija kurcev, ampak Margareta, ki je imela z Darjo kot tako malo ali pa nič skupnega; podobni sta si bili samo v izražanju lastnega strahu.

Margareta se je bridko svetila, poslušajoč njegovo pojasnilo, in sproti preverjala besede, ki so jo zadevale, preverjala tako, da jih je spreminjala v delirij. (Besede kot resnica so mogoče kot resnica le z notranje strani).

Bila je zadovoljna, ker jo je videl s tiste strani, s katere se je videla tudi sama.

— Ti se mi smeješ, mu je oponesla, toda ko bi bil na naši fakulteti, bi se odvadil glasno razmišljati na vsaki ulici, ne le na tistile tamle.

— Poslušaj no! se je ustavil Matija. Ja, kje pa smo?

— Ti ni povedala Darja?

Skozi njuna zasteklena pogleda so se zvijali kovinski odbleski.

Svinec hoje jima je objemal noge, ko sta se približala hiši sredi drevja, iz katere je že mežikala luč skoz okenca.

Stara šupa za seno se je sesedala, čebelnjak, ves trhel in siveč kot osat, je čakal, da ga kdo udari s krampom in se sesuje v lesni prah.

Trop kur je gnal nagon po spanju v luknjo v šupi.

Stara lipa je gostila slavca in njegovo prosojno petje.

Kakšen dobrodušen velikan je bila! Njene dolge veje so bile videti kot nešteti udje.

Matija je pristopil k lipi in jo poljubil.

Margareta je zadrhtela, ko je to videla.

— Zasluži, je odvrnil Matija in si jo ogledoval od odspod, kako širi svoje ude vsaksebi in otipuje z njimi zrak. V njenem listnatem somračju je živel sladak vonj od spomladi do pozne jeseni.

Kure so, ko da so slepe, previdno otipovale s tacami prostor pred seboj. Morda so res že spale in speč hodile v svojo nagonsko smer.

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)

Pavle
Zidar

Magdalensko prebujanje

(Nadaljevanje in konec)

(Če bi hoteli odšifrirati te bleščeče oči, bi porabili veliko besed za stvari, ki so na dlani.)

Margareta in Matija nista niti hotela niti zmogla to staro šaro vlačiti na dan; spet sta podrobila krušno skorjo ceste pod seboj in se molče zgubljala v daljavo, iz katere sta nastala.

Okoli njiju je bila ta čas vsa svetloba že načeta in je od povsod zakapljal črn mrak, po životih po-

srebrenih smrek pa se je že zbudil večerni nasad ptičev, in klici so se iz trenutka v trenutek tako namnožili, da jih ni bilo mogoče več razločevati.

Margareta je močno potrkala po šipi svoji petinosemdesetletni mami, ker se je bila vedno zaklenila, kadar je bila sama. Ne da bi se česa bala, ampak ker ni več slišala, ne na trkanje ne na ogovarjanje, tudi zvonjenja zvonca ne več, zato se je odločila, da zaklepa za sabo duri, kadar je bila sama.

Zven šip, ki ga je s členki razbudila Margareta, je bil strašen.

Slišala sta ven, kako je mamo ta zven predramil: zaslišala sta njeno trudno podrsavanje in zaslutila sta njeno veselje, ker sta se vrnila z dolgega sprehoda.

Strmina dne je bila nagnjena v mehak, prosojen doskok, poln črnih rojev mušic.

V durih je zaplesal ključ s kovinskimi tleski in hip nato se je prikazala Margaretina mama kot obujenka iz smrti; z njenega obličja je bilo to več ko razvidno; morda je spala ali podremala, in to je pri tako globoki starosti vedno bolj na meji smrti kot na meji življenja. Zvok šip pa jo je vrgel iz tega stanja v prebivanje, s čimer ni imela več posebnega veselja.

Poškropila ju je s svojim smehom kakor z lučjo.

Stopila sta v prostore, ki so dišali po zeleh in izsušeni vlagi.

Ta vonj je v obeh prebudil slast po hrani.

— Mama, lačna sem! je zaklicala Margareta in se v opravičilo svoje iskrenosti nasmejala, da bi zatrla svoj sram. Matija pa se je le nagnil v smeh, zakaj ob tem se je spomnil nečesa zelo značilnega za to vrsto smeha,

namreč da je človeka resnično vedno nekako sram svoje lakote, in da je med to vrsto poželjivosti in drugo — telesno — le neznatna razlika.

Torej je biti lačen v bistvu čuten.

Mama je pohitela k skledi, v kateri je imela pripravljene zeli, cvetne glave artičok, cel kup, ki so se naoljene svetile in dehtele po česnu in peteršilju.

— Mama, Matija je poljubil našo lipo! Umit si grem roke, Mama! Ti ne?

Mama se je nasmejala, noseč na mizo skledo artičok. Po obrazu razobešena trudnost se ji je vzdignila ob smehu in pod njim je tlel nov, lepši obraz, morda obraz, prevlečen s sanjami večnosti. Toda samo za hip je bilo mogoče spregledati ta novi obraz, trenutek za tem ga je že spet posedla stara muka s svojimi črtami bivanja.

— Koliko je stara lipa? jo je vprašal Matija in krotil naval svoje požrešnosti z eleganco presedanja in nato še čakanja na Margareto.

— Čez ... sto ... let, je odgovorila starka, ja, davno čez. Si videl, kako je sklerotična? Kot jaz.

— Suši se in poka.

— Tak občutek imam, da umirava skupaj, je odvrnila.

— Pa menda ne še?

— Ko se nagneš čez osemdeseta, ni več lušno živeti. Živim zaradi Margarete; kaj bo, če bo ostala sama?

— Sama bo.

— Že, že, ampak, ali ti veš, kaj je biti čisto sam?

— Ne vem. Vsak človek ima pravico oditi, če ga življenje ne veseli več.

Prikimala mu je in se malo zamislila; z njenega obraza so spet odšle vse črne zareze življenja. Sončno čisti obraz ga je gledal in se mu smehljaj.

— Vendar ni tako, kakor misliš ti. Odidemo pravzaprav nikoli, le spremenimo se. Pred dvajsetimi leti, ko si prišel prvič k nam, smo ti rekli, da sem bila pred mesecem dni operirana na žolču, se še spomniš.

Matija ji je pokimal in jo napeto opazoval.

Margareta se je prividno približala mizi. Roke so ji dišale po milu. Obraz pa se ji je napel v sad.

Kot nevidna je prisedla.

Matija je zaznal na njeni materi, kako je nenadoma začutila, da je njena hči navzoča ob mizi.

— Takrat ni bil žolč, je rekla hripavo, ampak rak, mislila sem, da je po meni in da odhajam; nič se nisem bala, pa se je, glej, rak vdrl nekam vame in se spremenil v nekaj drugega; ali pa ga je zavrnila zemlja, s katero sem bila vedno v stiku. Takrat sem spoznala, da smrti ni, ampak da se človek prek nje samo spremeni v drugega človeka.

— Mama, jaz bi rada jedla, oprosti! se je razvezala s čutnim glasom Margareta, prožec roke, kakor orel peruti. Zaplavala je z njimi nad skledo in izbrskala cvetno čašo naoljene artičoke.

— Vidiš, v tistega drugega človeka bi se rada spremenila, ampak se še ne morem, je dodala starka in zareze obsenčenja so ji spet posedle obraz.

Matija in Margareta sta sesala z lusk lističev grenko in slano cvetno meso, s pogledom pa sta se sporazumevala o vseh stvareh, zlasti o tistih, ki so neizgovorljive.

— Čudovite so! je rekla čez čas Margareta, ko je posesala kakšni dve, tri.

Mama je pozvonila z lesenim smehom.

V tistem pa je pod oknom po pesku nekdo zabezljaj.

Margareta je prevrgla pogled in izgrebla glas presenečenja, rekoč: — Erika!

In že je zvonec razpršil po hodniku zvoke in zaslišali so se koketni koraki.

Margareta je vstala in šla sestrični naproti. Obe sta se čezmerno razveselili druga druge in hkrati stopili v kuhinjo.

Sestrična — gora seksa — izlepoticena in dognana, se je šla Greto Garbo s temnimi naočniki, toda brž ko je zagledala Matijo, je začela ritual poslavljanja, poln izmotkov in zančic, v katere je ujela samo sebe, ko je v upanju, da bo Margareto našla samo in ji stresla to in ono iz svojega strašnega zakona, naletela zdaj na popolnoma nemogočo situacijo. Vse je bila že namislila, vso scenerijo in izvedbo, in tudi to, kako se bo potem vsa lahko vrnila domov v naročje svojemu ljubimcu v nadaljnjo obdelavo.

Matija je poznal samo del njene življenjske zgodbe.

Baje se je poročila z odličnim človekom, mu rodila dva otroka, katerima je mož pral in likal plenice, njo pa nosil na rokah, namesto med nogami, zato je, polna ognjevitih orgazmov, nekega dne razpršila mit o dobrem človeku, kajti dober človek ne more biti brez plodila; samo tak je dober človek za žensko, ki ima tudi to na svojem mestu, ne pa moški, ki lika in pere plenice; pa je srečala mladega Bosanca, ki se je vraščal v slovenski svet in ki je imel samo plodilo in nobene druge posebnosti. Zvezala sta se v nenehno občujoči lik in odlični zakonski mož je moral dati pri priči slovo pralnemu koritu in dvema svojima otrokoma. Erika se je, kot bi mignil, razvezala samo zato, da bi Bosanec ugriznil v grenkobo zakona, toda Ramo je bil nadvse spreten kalin in se ni dal ujeti v to nevarno formalnost, ki ponuja ženski neprimerno več kot moškemu.

Ne, je rekel Eriki, kakšen zakon neki naj bi to bil, ona je bila diplomirana ekonomistka, sam pa ničla; naj ga doštudira, potem pa se bosta poročila. Sicer bi imel kot mož komplekse manjvrednosti.

In tako dalje, dokler ga Erika res ni prignala do diplome, in zdaj jo počasi in previdno zapušča, to svojo lepo štipendijsko ustanovo, Erika pa poskuša vse, da bi zastrupitev same sebe z njim čim dlje zadržala.

Vse ve, kaj jo čaka; ve, da bo šel, in bi lahko že šel, toda zastrupljena drug z drugim hodita k svojim znancem v upanju, da bi lažje stopila narazen, a se vsakokrat vrneta nazaj, na isto posteljo gorja, kjer se potem vse na naglo obnovi: celoten nesporazum in hkrati tudi sporazumevanje.

Matija, ki je nekoč pasel duše in pozna vsak človeški glas, ki se spreneveda, mirno lupi dalje luske artičoke, poslušajoč hkrati gospo Eriko, kako želi pobegniti s prizorišča in kako nespretno se izmotava.

Vse ženske delajo to tako: bolj ko so v dreku, v večjega lezejo, ko žele priti ven iz njega.

Take ljudi je imel vedno, ne bi rekel rad, ampak primerne za dopolnitev svojih odprtih tegob, in če se je le dalo, jih je zadržal v svoji bližini in jih opazoval, ne da bi oni to slutili.

Duhovništvo ali pastirovanje je morda res videti naivno delovanje, nekaj, kar sploh ni delo, ker je težko ločiti duhovnika od liturgije, ki je nekakšna statika in od katere se — tako se laiku dozdeva — ne more ločiti in je vedno videti ves v nji kot zaledenel, v resnici pa je ta lega le videz, ker je obredje s svetimi prispodobami le del pastirovanja; daleč pomembnejši je duhovnik v drugem delu svoje službe, ko sleče albo, amikt in precinktorij, ko se spoprime s pašo duš v njihovih sencah, kjer se v mislih in čustvih razodevajo v silovitih izbruhih po svojih domovih, kjer je duša daleč od tega, da bi hrepenela samo po nebu, temveč jo vleče tudi navzdol, tja, kjer je tema (mogoče bi kdo rekel, da zato, da bi videla kasneje luč.)

Dobri pastir mora poznati te vrste utrip; vedeti mora, kje se kaj koti, ali kje se je že kaj skotilo.

Nobena policija ne bo nikoli segla tako globoko v človeka kot dobri pastir. Pasti dušo je kakor loviti sočnega zajčka, ki ga z ogledalcem v roki pošilja otrok na senčno stran stene: vedno ti spolzi spod prstov. Vendar so trenutki, ko za hip le ujamemo kdaj to nagajivo svetlobo.

Matijo je vsa ta nenadna zmeda s to neumno Margino sestrično začela močno zanimati, in ko je tudi spregledal, zakaj ga vleče k vsej stvari, je videl, da ga vsesava tisto staro v njem: še zmeraj je bil nekje tudi dobri pastir, čeprav ni bil to več vsaj že petindvajset let. V situacijah, kot je bila ta, pa je še zmeraj odreagiral dobrega pastirja, ki je kljub vsemu ostal v njem kot speča korenina.

— Kaj pa, če bi prisedli, gospa? jo je obgovoril ravno v trenutku, ko se je spet zapletla v novo potezo izmotavajočega zamotavanja, da bi odšla — in ne. Vse bi rada hkrati: bila tu in ne bila tu.

— Ah, dajte no, kako! Že davno bi morala biti pri Pepki, pa je ni, se je obrnila na Margareto.

— Ni je? je poprijela zaskrbljeno Margareta.

— Ne, pomisli, in dogovorjeni sva bili!

— Erika, potem je zagotovo kje v bližini.

— Ne-mo-go-če, se je spakovala dalje, ona je preprosto pozabila, kaj sva se zmenili. Skakala sem tam okoli več kot uro.

Ta čas se je, seve, izmislila, da bi se izvila iz suma, češ da se je prišla izjokovat k nji.

Margareta se je delala, da ji vse verjame, in Eriki je prihajalo vsemogoče v misli v zvezi s Pepko, kje da bi lahko bila, samo da bi razrahljala

zadrego, v katero je smuknila, ko je prišla takole na vrat na nos in naletela v hiši na gosta, ki marsikaj vidi in ve že o nji. Seveda je tudi ona vedela o njem toliko kot on o nji — ali pa celo več — vendar ji je bilo silno zoprno, da jo ta prefrigani bivši cistercijanec spregleduje kot golo kuro v njenem najtršem trenutku življenja, ko se Ramo že poslavlja od nje, ona pa ostaja čisto sama, celo brez upanja, da bi se po tem vrnil k nji njen bivši mož.

(Sicer pa je imela bivšega moža na sumu, da je pral tedaj plenice in bil dober samo zato, ker je ni maral; bivši mož, ki je kot ona pojokaval naokoli zaradi nje, se je s tem le spretno otresel; kar je zmogel je bilo samo to, da je dvakrat odvrigel vanjo besedo življenja in potem začel prati plenice, in bil dober, kot se temu reče, ker pač ni mogel biti slab, če že hočemo biti precizni v tej zvrsti spakovanja.)

Bivši mož ji zdaj gradi vikend.

Bosanec zapušča.

Ona pa — joče.

Že ve, zakaj. In tudi Margareta ve.

V naslednjem mučnem trenutku, ko jo je spet nagovarjala, da bi se vendarle odzvala Matijeveму povabilu in sedla samo za hip za mizo, k skle-di dišečih artičok, in je to Erika zdaj samo še na videz vehementno odklonila z novim izgovorom, da mora k Pepki, jo je Margareta vmes, kot zasliševalec, vprašala z glasom, ki je trepetal od čutnega sramu: — Kako pa kaj drugače?

In to vprašanje, navrženo vmes, je situacijo sprevrglo v njeno pravo naravo, v naravo, ki so jo vsi ves čas čutili in jo poskušali vsak po svoje zastreti in potem iz nejasne potrebe še odstreti.

Eriki se je od ustnih votlin odlepila bolečina, ki je bila tam in po netopirsko zaplesala in ji obarvala glas s težo.

— Oh, ni vredno govoriti! je izdihnila čez čas in z belim robčkom, ki ga je imela spravljenega v trebušasti dlani, segla za temna stekla naočnikov, da bi zbrisala vlago.

— Prisedite, gospa, in jejte! jo je znova povabil Matija, ki je bil od tistega trenutka, ko se je v njem prebudil dobri pastir, vendarle ves za to, da ji Erika odstre svojo žalostno naravo, kajti le v tej je polno čudovitega človeškega greha.

Erika je zrinila belo kepico robčka spet v dlan, se otresla nevidnega prijema, ki jo je držal ves čas za ramena, snela očala in se z velikimi, izjokanimi očmi, ki so se zdaj kot kozarci polnili z mrzlim, osvežujočim občutkom, prijazno zagledala v Matijo.

Dvakrat jo je bil že povabil, naj prisede.

— No ja, je rekla, bom pa malo posedela še pri vas, teta.

Petinosemdesetletno starko je stresel smeh prijaznosti.

— Čeprav se mi mudi! je zaklicala na drugi breg, kjer je živela starka v nekakšni čepeči zgrbljenosti.

— In to... je razprostrla roke v občutku, ki je spominjal na krila velike požrešne ptice roparice... tole so istrske artičoke. Videti... so slastne. In lepe. Dobre...

Vzela je čašni cvet, napolnjen z oljem, potresen z belimi pikicami česna in odtrgala lusko, jo postrgala z zobmi in izsesala slano vsebino.

— Ču-do-vi-to!

— Pa ste se tako branili, ji je poočital Matija. Ni lepšega dela na svetu kot jesti artičoke.

— ... in imeti lep vikend, je povlekla s prijetnim glasom dalje, tam na balkonce pa mizo in na nji skleda tega zlatá iz olja in peteršilja.

— Kjerkoli jih imate, so artičoke nekaj posebnega kot jed.

— Že že, ampak neke specifičnosti posebej vplivajo na tek, je pojasnila iz svojih intelektualnih globin.

— Veš, ona ima zelo lep vikend, je pojasnila Margareta.

— Oh... lep še ni, šele bo!

— Pa res: koliko si že dala zanj?

— Ne sprašuj, Margi, blazno visoki denarji, blazni; deset milijonov samo podrtija, deset potem parcela z gozdom, in zdaj še dvajset za vmesni klin zemlje, ali pa se mi usede tam kakšna ljubljanska svinja. Saj veš, kje.

Lupila je s prsti luske in mlaskala z jezikom.

— To je najlepši kraj, kar sem jih kdaj videla, je pojasnjevala Margareta Matiji, ko da mu prevaja iz nekega čudnega jezika.

— In kaj pravi Boris; se bo dalo vse speljati po načrtih? jo je vprašala Margareta v nekem drugačnem jeziku, polnem skrbi za to, da se bo stvar ja posrečila.

Sestrična je zdaj že mlela z usti celo artičoko, s konci prstov, kjer so se nohti rdeče razcvetali, pa je že odlepljala luske z novega cveta. Njen pogled je bil osvežen, čeprav nekam ovčje velik in potuhnjen, je bil to vendarle kar lep ženski cvet?

— Boris dela s polno paro, je odgovorila, ko je izpljunila izžeto celulozo, podobno zeleni konjski figi, v krožnik pred sabo, pravi, da mi ga bo zrihtal v dveh letih. Ampak buldožeristi, buldožeristi, to je danes prava gospoda! Veš koliko zaračunajo na uro? Čisti milijonček.

— Škoda, da nisem buldožerist, je zajamral Matija.

Starka je na trenutke ujela kakšno besedo in se nasmehnila.

Na Matijevo pripombo so se vsi trije hkrati zasmejali.

— Vidite, to nese danes: biti buldožerist. Zame je to resnično prava univerzitetna izobrazba, z drugega konca, seveda, ki je v redu plačana; osem ur, osem milijončkov. Toliko so še plačani znanstveniki v laboratorijih posebne vrste, kjer izdelujejo sprotne smrti za režimske sovražnike. Samo ti dve kategoriji znanstvenikov sta v redu plačani: buldožeristi in mrhovinarji.

V njenem glasu, ki ga je napihovala skrajnost, je bil v resnici navzoč samo poskus, da bi prekrila bistvo svojega nenadnega obiska, zato je pač ubirala ves čas grobosti in poskušala z njimi odsumiti sum, da se potaplja v mizerijo à la porkamadona.

Matija — kot bivši dobri pastir — je to vrsto moralne patologije odlično poznal, saj si jo je pridobil z izkustvom v dolgih letih kot sekulariziran cistercijanec, ko je pasel duše na fari. Tedaj so ženske v krščanskem občestvu prevladovale, in ker je bil to čas vojne, so vse dobesedno podivjale v svojih mesnih potrebah; včasih res ni več vedel, kako naj pase te zgonjene duše, ali s prefinjenimi opomini, da bo čas iztreznitve povlekel za sabo določeno pezo moralnega gorja, ali kar s svojim penzeljnom od luknje do luknje.

Greh je skrivnost in vsaka skrivnost je v bistvu račun, ki ga je treba plačati. Brez računa, se dozdeva Matiji, ne bi bilo človeka in človeštva kot socialne strukture. Človeka kot človeka naredi samo račun, sicer bi bil vol. Za računom pa tiči nemir svobodne volje, ki jo je deležen v vsem stvarstvu samo človek. Samo on se lahko odloča proti sebi. In zato je tudi edini, ki odplačuje to z bolečino moralnega pomena, kakršne žival ne pozna.

Pred sabo ima tipično kreaturo te vrste; joj, koliko jih je svoje dni napasel po božjih poljanah, kjer je greh razčlenjen v podrobnostih, ki se jim danes blagohotno smehlja in jih krši, kadar jih more in kjer utegne; toda vé, ga bo obiskal račun, da bo treba vsekakor trpeti in se spremeniti v človeka, ki bo začel verjeti v stvari, ki jih morda ni; včasih razmišlja, ali bo račun rakasto obolenje ali pa morda posmeh drugačne vrste.

Erika je bila že vsa mastna okoli ust, prsti in nohti so se ji svetili od olja, na dnu prazne skledje je plaval česen in petersilj na zlati podlagi.

Še vedno je govorila o milijonih, zakopanih v vikend, da bi vsaj v tem našla nadomestilo za mizerijo, ki jo je že začela obiskovati s svojimi »mali računki«. Za zdaj je s skrajnimi napor, kot se je dalo zaslutiti, še zadrževala Rama kot posteljno in Borisa kot vprežno žival.

A kaj bo, kaj bo, ko bo ostala sama v velikem vikendu s skledo artičok pred seboj in s prekrasnimi gozdovi okoli sebe, dolinami in tišinami, in ko jo bosta Ramo in Boris dokončno zapustila, ker sta jo dogradila v vsem: Ramo tam spodaj, Boris ... kot dober človek ... tam zgor. In bodo začeli prihajati računki za to in ono.

Namočili so vsak svoj kos kruha v omako in se zasesali v slast olja.

Starka jih je opazovala, kako še zmeraj radi živijo, ker jejo, in dokler človek rad jè, je svoboden, in to je nekaj lepega, dobrega, smiselnega.

Potem so pili črno, težko istrsko vino, z duhom tamošnje zemlje v sebi in sonca.

Eriki se zdaj ni več dalo k Pepki. Niti pomislila ni več nanjo. V očeh se ji je svetilo lastno življenje, iz katerega je sprovcirala že toliko presunljivih užitkov.

Ali naj bo to mar greh?

Ne!

Nel!

Nel!

Trikrat *ne*, so odmislili, vsi hkrati.

In kaj potem sploh je — greh?

To je skrivnost, so mu rekli med študijem moralne psihologije, oziroma je to dialektična sila, ki oblikuje ljudi: ko si v svoji biti neskončno nasprotujejo s tem izvorni in večni.

Kaj pa računček? je pomislil Matija.

Ta vedno pride, je začutil s polno gotovostjo; toda kaj pravzaprav je, računček, morda pogoj, da sploh si; nekakšno potrdilo, da si se iztekel v dialektičnih nasprotjih v tisto prekleto bolečino s samoto in gozdovi okoli sebe.

Erika se je, nasičena, odpočivala in s tišjim glasom blefirala dalje. V milijonih, ki jih je nizala kot stroške za vikend, ji je cena pravzaprav padala, le v nji se je dvigal občutek gotovosti, da bo položaj z dvema moškima okoli sebe nekaj časa še obvladovala.

Matija jo je opazoval z ostanki notranjih občutij dobrega pastirja in ugotovil, da se jo bo nekoč dotaknil rak.

Vsak dušni pastir, ki je dal skozi nekaj askeze, in ki pozna nasprotja v človeški dialektiki, imenovani tudi greh, ve, da je to le skrivnostni motor izvornosti vseh bitij, ki imajo svoj specifični konec v obliki računa.

Margareta in Matija sta si izmenjala skrivni občutek, ne posmeñ, na rovaš Erike in njenih milijonov. Zdaj je bila videti čez vse zadovoljna, da jo je Matija pritegnil k skledi, čeravno se je na vso moč otepala te priložnosti, boječ se, da bi še več zvedel o nji.

Kakšno varanje samega sebe!

V resnici drug o drugem vemo čisto vse, še preden smo kaj zvedeli.

Erika je potem vstala in se poslovala; bila je mehka kot pernica, njena obilnost je vabeče žarela.

Margareta in Matija sta se po odhodu Erike odpravila še enkrat ven, v zibajočo in svetlo temo, v kateri so medile zvezde.

Kadar koli je bil njen gost, sta odhajala na dolge in česte sprehode — prek dne, na večer; med hojo sta se osredotočala na vznemirljive stvari v sebi; z nikomer nista hotela deliti teh večerov.

Vdihnili sta kožo zemlje, ali zelenino vseh vrst, ko sta bila spet sredi polj. Vznemirljivo je dehtelo okoli njiju. Od vrtnih vonjev, drevesnih, do senenih ostankov v obliki podolgovatih otokov, ki so pluli mimo nosu.

— Kaj vpraviš? ga je vprašala Margareta. Vprašanje se je nanašalo na njeno sestrično.

— V stiski je bila, je odgovoril Matija.

— Pa še kakšni!

Moralo je zelo škripati v nji.

- Zelo. Si čutil?
- Ampak zanimivo: rit za Bosanca, gradbena dela pa za bivšega moža. Kako gre to lahko skup, ne vem.
- Gre.
- No ja, seveda gre, če ne, ji pač ne bi šlo. Vendar bi jaz ob vsem tem dobil raka na želodcu. Strašno konstitucijo mora imeti. Pa ne le ona, oba njena možka. In zakaj lazi okoli nje bivši mož?
- Rad jo ima.
- Ti... Ustavila sta se, nebo je nihalo kot velika luža z odsevi z zemlje.
- Res, rad, predvsem pa ima rad tisto, kar ima on z njo, otroke. Menda imaš rad tistega človeka, s katerim pač to imaš?
- Po kakšni logiki?
- Po... po... logiki... ni logike.
- Imaš in nimaš rad, je dodal Matija.
- On pa jo ima, kot vidiš.
- Be-dak!
- Ne vem, če je res.
- Ampak, zakaj se je dala razbiti med dva?
- Vidiš, za tem je ozadje, ki bi ti ga znala povedati samo naša mama, ona ga najbolje pozna; na njem je lahko zraslo samo to, kar je: Erika. Uboga je. In ubog je njen Boris. In oba otroka...
- In Bosanec tudi.
- Ta pa ni ubog! je rekla jezno.
- Zakaj ne? Tako staro babo premetavati pod seboj! Saj je ko vreča cementa. Če ona tega ne bi hotela, bi bilo vse prav: Bosanec ne bi nikoli prišel vmes. Za tja vmes je zmeraj odgovorna ženska. Če noče, se tja ne pride, da boš vedela. Vsaj ne, dokler je živa.
- Moral bi imeti pamet!
- Kdo?
- On.
- Dva sta, ki bi to morala imeti: Bosanec in njen bivši mož.
- Ramo.
- Ti... In nebo je spet zanihalo po svetlih, vodenih robovih in odsevnilo zemljó. Obstala sta, ne da bi vedela, da se je že prej pomaknila v globino dehteče teme.
- Jaz ga obsojam, moral bi iti! se je zatogotila Margareta.
- In če ga gospa *dimnik* potrebuje, kako naj gre? Kar tako, misliš.
- Iz moralnih razlogov.
- Kakšnih pa, te vprašam?
- Dva otroka sta z gnusom prenašala to njegovo sebičnost.
- In kaj dela ona? Joče za njim. Dve morali sta tu, draga moja. Bosanec ga je rad vtaknil, priznam, tudi drugič je še šlo in tretjič tudi. Vtikati ga večer za večerom je pa garanje. In če tisti njen Boris ni imel nič pod pop-

kom razen moralnega naklona do žene, ja bog pomagaj. Saj je ne obsojam; jaz pravim le, da je to zanimiv primer za različne strokovnosti, nič več. Zadržati v nekem razmerju zase dva moška, je nekaj interesantnega.

Spet sta hodila. S travnika je priplul mimo nosa in oči otok toplega senenega vonja s privonjem scanine.

Nebo je bilo kot zluknjana piksna, skozi katero priseva dan.

Margareta je zastala za komolec, hip nato pa se ga je že dotaknila nekajkrat z levo dojko, ko ga je poskušala dohiteti.

Matija se je počutil njenega Rama, čeprav bi mu ustrezalo več, kot je dobil.

— Kaj pa kaj ti? ga je vprašala z istim glasom, kot je ob mizi Eriko in prekinila njeno dolgo, nadvse mučno izmotavanje iz nastave, v katero se je bila sama ujela; z vprašanjem, *kako pa kaj drugače*, je sprožila v nji nenadno spremembo, in obloge žalosti, pripete na ustno nebo, so ji v hipu odpadle in ji spotegnile glas v dolge amplitude.

— Kaj pa kaj ti? je spet vprašala.

— Tako tako, je odgovoril krotko, brez čustvene obarvanosti.

— In Alenka?

(To je bila Matijeva žena.)

— Gre.

— Je zdrava?

— Neumna, sicer pa zdrava.

— Ka-ko?

— Usekana je.

— Čakaj, Alenka potemtakem ni *zdrava*, je odzinila patetično, a še zmeraj zelo obvladano.

— Zdrava, zdrava je; samo to vam blodi ženskam po glavi, kako bi jo zdrave odnesle tudi tja, kamor moraš prej bolan.

— Ti, čisto nič te ne razumem, oprosti, se je razburila.

Stala sta pod milim, zibajočim se dnevom, na krajeh vodenim, na sredi polnih svetlob.

— Vsak teden mi pove Ein Spruch, če veš, kaj je to.

— Ja, vem, to je bil izrek, ki so se ga morali med vojsko slovenski otroci naučiti na pamet namesto Očenaša; ponavadi je bila to kakšna Gobelsova misel, ali Hitlerjeva; bile so štiri vrstice, ki so se tudi rimale.

— No, torej tvoja ljuba Alenka, ali moja soproga, ravna z mano podobno; vsak teden mi zabije v glavo ein Spruch.

— Ti, še zmeraj te nič ne razumem, se mu je posmejevala nazaj, in iz tega prikritega smeha je Matija vendarle razbral, da le dojema tehniko vpičevanja določene misli.

— No ja, se je ponorčeval, slutiš pa.

— Slutim pa . . . je priznala in tisti pa ji je zazvenel, kot bi ga izvibriral z balona z otroškimi prsti.

Matija je začel: — Prvi se glasi, seveda brez rim, da nisem bil sposoben živeti sam, ona pa je bila, in da samo zato vztrajam z njo v tej prekleti zvezi, od katere ona nič nima, ker nisem sposoben biti sam. Drugi imajo pa dva, tri vikende, ladje, avtomobile, ona pa nič. Popolnoma nič. Ampak res nič.

— In kaj si ji ti odgovoril na to?

— Da je pač ljuba moja kurbica in nič več.

— Nesramnež!

— Zakaj? Ali je ljubkovalno ogovarjanje objekta z besedico, ki obema pomaga do nebeških občutij, zato nesramnost?

— Brez primere! Oprosti: vsaka beseda ob svojem času in kraju.

— Aha. Potem mi je rekla, da sem imel dušo, ko sem bil še mlajši. Povej, kaj imate ženske za dušo!

— Razumevanje v trenutku, ko nam je težko ali nemogoče nekaj povedati o sebi; da tisto vidite in ne imenujete z besedo, marveč da ustrezno ravnote oziroma našemu občutju primerno.

— A ... to je ... duša, to ... to ... Te torej nimam več ... je rekel žalostno. No, mogoče je res nimam. Dalje mi je zagrozila, da se bo razvezala in da bo spet prevzela svoje dekliško ime.

— Zakaj?

— Ker postajam star in betežen, ona pa me ne bo gledala takega, ker ne delam drugega, ko da štiriindvajset ur berem in mi pridejo prav tudi mladi fantje.

Margareta je počila v žgoč smeh in se stresala od sladkega krča.

— Obljubil sem ji, da ji bom ustregel in odšel, ob tem pa sem se spomnil mož v svoji nekdanji fari, s katerimi so žene podobno ravnale kot zdaj Alenka z mano. Nekega dne so se jim vzele nazaj in konec. Ali veš, kaj to pomeni?

— Vem, pomeni méno, je odgovorila Margareta. Takrat se začno izmišljevanja, prividi in prisluhi, krivice in celo umori, Matija. Žena ubije v neobvladani jezi moža in narobe, mož ženo. Prav ti je povedala Alenka: nimaš duše.

— Saj sem ji obljubil, da bom šel, brž ko bo mogoče, to pa jo je spet stogotilo. Da, da, je blebetala, šel boš, ko boš dobil priložnost, torej je prav to dokaz, da si poročen samo zato, ker nimaš kam.

— In te je popolnoma stisnila, se je hahljala Margareta.

— Grgral sem od jeze kot na gavgah.

— Nisi je pa razumel, kaj.

— Kaj pa je tu za razumeti?

— O ja, je, če hočeš.

— Ti, ko sem jaz v svoji fari zvedel, kako so se žene vzele nazaj svojim možem in so potem kljub temu pristopale k obhajilni mizi in žrle hostije, sem zaropotal.

— Kako si, zanima me.

— Preprosto; poznaš svetega Pavla, pismo Korinčanom?

Stala sta na stezi, ki je kot drobna žila spajala temno senco gozda z belim, po kislobi dišečim makadamom. Nedaleč od njiju so plale tančice meglic, ki jih je izdihovala njiva v nočni hlad.

— Poznam in ne, pozabila sem že, kaj jim je ta mož pisal.

— O, to je znano pismo, ki bi ga morali še danes kdaj pa kdaj prebrati kakšni stari avši. Veš, kaj stoji tam? *Žena piše sveti Pavel, nima oblasti nad svojim telesom, ampak jo ima mož, pa tudi mož ne nad svojim, temveč žena, zato je odtegovanje drug drugemu . . . stvar*, ki povleče za seboj hude posledice. To je greh.

— Si ga prebral Alenki?

— Kje pa!

— Tistim revam si ga pa, kaj, ki so jedle samo hostijo in še naprej zvesto služile družini, razen v enem, da se v stisk polnem času niso mogle prepustiti možu.

Matija je videl, da ga je polomil in da ga je Margareta ujela kot muho v pest, kjer zdaj besneče šumi.

— Vseeno je dobro, da so to slišale, je rekel, braneč se, velikokrat se odtegnejo iz nerazumljivih vzrokov, iz čiste čustvene agresije.

— Tega ne bo sveti Pavel urejal s pismi, Matija, to so vendar zelo komplicirane stvari, se ti ne zdi? V nekem trenutku se odtegneš in nič ne moreš zoper to, in potem se lahko spet vrneš, ali pa se ne, kakor pač teče črta tvoje biti. Oziroma potrebe.

— Ali veš, da so nekatere po tisti moji pridigi bruhale?

— Jaz bi tudi. Zagotovo. Ker, kaj veš, zakaj se ljudje v zakonu drug drugemu odtujujejo?

— Toda, če trdnó verujejo?

— Veruj, kakor hočeš, če se ti v razumu kaj premahne navzdol ali navzgor, v takem ali drugačnem čustvenem preblisku, recimo, da se ti ukreše kaka tiha duševna sprevržba, da te, recimo, prevzame zavist nad sosedom in se ti to izrazi potem v odtegovanju drug drugemu, kako, ali si boš prebral Pismo Korinčanom, in misliš, da ti bo odleglo? Matija, stvari so preveč zapletene in jih rešujemo drugače, ali pa sploh ne. Ti si pa šel in tistim revicam še hostije pobral iz ust! Kaj veš, kaj so prestale v tem peklenskem življenju, ko človek ni več človek, ampak le podaljšana misel, ali samo še institucija; ali ne vidiš, da je človek v vsem oropan svojega elementa človečnosti, saj se ne more in ne sme več sam uresničevati, ampak le prek preverjenih zamisli.

Matija jo je hotel prekiniti.

— Trenutek, dovoliš . . . še tole, ga je zavračala, tik preden so se me otresli s tisto medaljo, sem pri seminarju iz Vergilovih Metamorfoz oziroma pri analizi arhaičnega izrazja tega pesniškega dela doživela dovolj zanimiv študentov izpad, ki ga bom do smrti nosila za vratom. Ti veš, da je klasična literatura po bogastvu misli nekaj, kar ne bomo nikoli presegli; no, in ko smo se zasitili z Vergilom, ko smo zablesteli, da bi lahko rekla, od tega seminarja kakor v soncu bela poletna žita, je vstal seminarist, rekoč: gospa pro-

fesorica, jaz imam povsem drug občutek kot vi, s to nalogo sem se stlačil v neko tuje življenje; že dolgo, odkar hodim v to prekleto šolo, čutim, da sem iz tujih prispodob in misli in da moje življenje ni moje in da tudi moja smrt ne bo moja, ampak bo tuja zadeva.

— Obnemela sem in z mano cel seminar. Res je, kakor je bil rekel ta mladi študent-pesnik: lastne smeri so že dolgo omejene in na rafiniran način prepovedane.

— Če torej eksplodiramo v sovraštvu do moža ali mož do žene, potem ni treba vzeti v roke neko novo, tujo podobo in me zaklati z njo, ampak vzemi to ... to ... kar ti je rekla tvoja Alenka ... dušo izkoplji iz sebe, dušo, ki si jo nekoč imel in se imenuje potrpljenje.

Noč okoli njiju je žarela v hladu. Dehtela so krompirišča. Siva preja meglà je postala debelejša, breja. Topli otoki senenih vonjev so obstajali in niso več potovali mimo nosu.

Molče sta hodila po stezi in se zadevala drug ob drugega, a ne več iz pretanjene čutnosti, temveč iz okornosti, s katero ju je obvesila utrujenost.

Vas pred njima je bila kot mravljišče, iz vsake lučice se je izlegalo več novih.

Zvenenje ure v zvoniku je bilo kot zalivaje ušesa z zvokom iz medenine; prvič ni klenkalo in mu strgalo finega posluha.

— Naj nadaljujem s Spruchi? jo je vprašal čez čas. Veš, rekla mi je, da ji je vseeno, ali sem živ ali mrtev.

— Ti, seveda, tega nisi nikoli zaželel nji, mu je odgovorila s kancem posmeha, s tistim tenkim zvokom, ki odmeva v človeku.

Hotel ji je to utajiti oziroma se ji zlagati, da ne, a je raje obmolknil in razmišljal, kako neki je mogla Alenka dočutiti to, kar je tako skrito mislil o nji; in res je mislil, da bi bilo dobro, če bi zdaj crknila, ko je taka. Pa se je domislil paralele z Darjo, ki je tudi prebrala njegovo misel o sebi, da je kurba, in doumel, da je ženskam delirij nekaterih misli vendarle odstrt.

— Rekla mi je, da imam petintrideset otrok, je tožaril dalje, ko da se pogovarja sam s seboj. Celo moje življenje mi je zmetala naprej, vse, razumeš, predvsem pa jo moti, zdaj seveda, moja čutnost; očita mi, kako le sem mogel zaiti med dušebrižnike tak, kot sem, ko menda vedno mislim samo na rit; pravi, da takšni nikoli ne ostarè, še ko so stari, so mladi. Jaz pa sem vesel te svoje čutnosti, čeprav se je ne zavedam. Zakaj bi se je sramoval. Ne vem, zakaj. Res pa je, da se je kasneje hotela večkrat razvezati.

— Prvič slišim.

— Ja, večkrat.

— In kako, da ni uspela?

— Takrat ... ko sem se poslavljaj od oltarja in teh zadev, mi je res priskočila na pomoč, mislil sem, da sem res našel ženo in da bo šlo nekako, ona pa je v trenutku imela pregled nad vsem dogajanjem; bila je že noseča z mano in jaz sem jo sproti tudi seznanjal s spopadi s škofom. Bili so to moji najbolj mučni trenutki. Moj škof me je vedno pital, kačar je prišel na

faro, zakaj je tako malo rojstev v fari, in kaj pravzaprav delam. Odgovoril sem mu, da ne delam otrok, ampak da oznanjam božje kraljestvo. Škof pa nazaj, da so kraljestvo tudi otroci. Ne, sem ga zavračal, to je ja čisto navadna reprodukcija človeštva, zadeva pa predvsem starše. Oni natančno vedo, ali imajo otroke radi ali ne, jih imajo lahko toliko, kot si jih žele gospod škof, ali ne, in to je med drugim izbilo sodu dno, da sem kasneje odšel. Stari je pobesnel. Rekel sem mu: izvolite, sveti Pavel vas v Pismu Korinčanom odvezuje zdržnosti, pokažite kristjanom, koliko otrok je treba imeti. Naj bo gospod škof zgled!

— Začel je vpiti: pred cerkveno sodišče, pred cerkveno sodišče . . .!

— In potem, veš, je rekel, da bo faro likvidiral in me premestil. Materija moje fare se mu je zazdela hudičeva.

— Jaz pa sem bil miren kot še nikoli; rekel sem mu le, ali se zavedate, kaj delate? Ali veste, da ne posvečuje ljudi kraj, ampak človek kraj. Potem je pa toliko bolj potrebno, da vas izderem kakor zob, je rjul. Ne, sem mu odgovoril, jaz nisem nobena škrbina in vi ne boste moj dentist. Pa pokornost škofu? me je ujedel. Kaj pa to? *Temelji na vljudnosti, dobroti in razumevanju, do tistega, ki mora biti pokoren*, sem povlekel dalje sam. Vi ste Jezusov vojščak, je zavpil. Sem, sem odvrnil, ali se mar ne vojskujem s hudobijo, mar ne oznanjam Gospodove blagovesti? Kraj je po meni razsvetljen. In tako naprej in tako naprej, dokler me končno ni zadušil s svojo trdosrčnostjo in temoto svoje pameti.

— On hoče množice kristjanov, ki imajo po deset otrok in hkrati živijo zdržno, kako so do deset otrok prišli, pa ne vem niti sam. Zdi se mi, da ga je prevzela kakšna slikarija spokojnih kristjanov iz srednjega veka, ko je bila Cerkev država v državi in so se morali pastirji ukvarjati tudi z reprodukcijo.

— Oprosti, da me vedno majčkeno odsune stran, kadar se spomnim teh ponorelih pogovorov s škofom. In tako sem nekega dne imel vsega čez in čez in se iztrgal iz kraljestva. Šel sem še poslednjič v cerkev in se zagledal v praznino, ki jo bom povzročil s svojim odhodom. Vsega sem se še enkrat dotaknil s prsti skozi pogled: tabernaklja, podob, mrakobnosti, dišeče po svečah in kadilu, fresk na stropu, ki tako pritajeno živijo svoje uročeno življenje, klopi, tlaka, drobne večne lučke, te mrtve straže vsakega cerkvenega hrama, prtov in svetih oblačil; nato sem vstal in z zvoki hoje napolnil ladjo, to je nekaj tako lepega in skrivnostnega. Moliti nisem mogel več. Nobenega glasu nisem mogel spraviti prek ustnic. Šel sem še na kor in pogledal dol, kako dehti tišina, sedel za orgle in preigral dvakrat Merulov Kapričo, lahkotno molovo skladbo — in odšel.

— Alenka je bila tedaj že noseča, praviš? je vprašala Margareta ostró,

— Dva meseca že. Vidim, tebe ima zdaj, da bi zvedela, kako se je to zgodilo.

— Ne, ne, to se zgodi povsod enako.

— Res, zgodi se že enako, ampak ne tako, kot ti misliš. Alenka, da boš vedela, se mi dolgo ni dala opaziti, čutila je morda že, to ja, da sem

omajan v božjem kraljestvu, in to predvsem zaradi škofa, zaradi neke večerje . . . A pustimo jo v miru, tisto večerjo! Neke nedelje sem v pridigi razdiral pajčevino velikega greha, *res greha* . . . Neka mati v fari je bila ugonobila zeta. Imela je dve hčerki in eni je že pregnala fanta, mlajši pa ga je potem le dovolila, ko je spoznala, da punc nista šviglji, kot je bila sama. Zelo si je prizadevala, da bi zet prišel v hišo; imeli so novo, veliko, polno suhih prostorov, velik vrt, sadovnjak, njive, traktor. A kot sem že rekel, se je nazadnje le zbala, da bi tudi mlajši odvezla moža, zato je prišla v farovž in me nagovorila, da bi fanta opogumil, da se ne bi toliko bal nje. Ker se je je. Rekla oziroma prosila me je, naj ga napolnim z upanjem. Žal, pa v njene peklenske karte, s katerimi je odšpilala z mano igrico, nisem mogel videti, prepričan sem bil, da se je izmodrila ob najstarejši, kateri je pregnala poba in s tem moža, in da ne bo dovolila svoji sebičnosti, da bi hiša zamrla z njo. Res nagovorim fanta in ga okorajžim, in ta mi nasede, navsezadnje sem bil gospod. Pob se z njo poroči, naredi dva otroka, s tem pa je bila zadeva končana. Včasih sem pokukal tja, saj sem bil pobu garant, po drugem otroku, punčki, pa sem opazil, da ga predelujejo v salame. Stara ga je preprosto spremenila v svojega hlapca, prevzela pobudo tudi v intimnih stikih med hčerko in zetom in napletla to, kar je že starejši hčerki. Kratko malo si je prigrabila vnuka oziroma se ju polastila, ali po domače povedano: hudičevka je šla in ukradla pobu seme ter si polastila plod tega semena . . .

— No, to pa je greh, priznam, je vpadla Margareta, velik prekršek. In kaj si naredil?

— Nič, tudi nič nisem mogel. Če bi stari kurbi kaj rekel, bi me vrgla iz hiše, češ da se vtikam v družinske zadeve; fant pa mi tudi ni nič potožil; sicer pa ni mogel, ker je bila mlada ves čas mojega obiska zraven. In tako ni imel priložnosti za kakšen odkrit sunek iz sebe, le . . . njegov pogled je bil . . . ubit. Ob glavobolu, ali kaj že je bilo, ali špetiru, pa bruhne fant kri. Udari mu ven tudi odspod. Ko mu v bolnici odpro trebušno votlino, jim ne preostane drugega, ko da jo spet zašijejo. Umirajoč mi je potem napisal kartico, proseč me, če bi hotel kdaj pogledati, ko ga ne bo več, na punčko in na fantka. Tako, vidiš, odrežejo nezaželenega človeka, še prej pa mu pomolzejo moda, da dobe iz njih vnuke. Iz ljubezni, kajpak. Ampak samo dvakrat. Tako, kakor uči naš škof. Nič vtikanja za zabavo; samo za naraščaj. Potem pa raka dedcu v želodec, da ga pobere. Ja, je rekel škof, ko sem mu šel pravit ta primer, kaj veste, kaj je bilo zadaj, mogoče je bil pa fant kurbir. Tudi če bi bil, sem mu odgovoril, je s svojo ženo to lahko, dva otroka je naredil in ni zaslužil tega, kar ga je doletelo. Škof pa spet: Bog že ve, zakaj je to dopustil. Ne Bog, sem ga zavrnil, baba je to dopustila. In potem mi je rekel, da sem nepopoljšljiv prekucuh božjih postav, pomisli! Malo je manjkalo, da mu nisem rekel: ja porkamadona, kakšnih postav neki; komaj sem se obvladal. Ni mi dovolil, da pridigam o tem, no, ne ravno o tem, ampak jaz sem se čutil dolžnega Igorju, kakor je bilo mlademu možu ime, da v njegov blag spomin nekaj povem. Oziroma da tem pobesnelim babam stopim na prste. Da ne bodo mislile, da ne vidimo

njihovih ogabnih igric! Vsaj takole, po ovinkih jim je treba povedati nekaj o nevarnem vtikanju staršev v zadeve otrok, ki so že davno odrasli in imajo svoje družine.

— Pa si potem pridigal?

— Sem. Kurbo staro sem tako napičil, da je potem prilezla v farovž, tam pa sem stresel vse iz žaklja, nič se me ni ustrašila, da veš, niti očitka, da je zadala zetu posredno raka, pač pa se je zatresla in poplavela, ko sem ji rekel, da se vražje moti, če misli, da ji bosta mala dva hvaležna, ker jima je s slabim ravnanjem pospravila očeta. Na kaj pa cikate, je vprašala s tresočim se glasom. Na . . . tisto, sem rekel, kar oba veva, samo da jaz nisem več tako neumen, da vam bi to povedal.

— Tako sva se spokala, ja. Pa pravijo, da je duše lahko pasti. Lahko, če bereš zvečer brevirček, popridigaš malo biografijice našega sladkega Jezuščka, rojenega v štalici, in se ogneš vseh packarij, ki si jih izmislijo mogočni zmaji na vasi, papcaš in pupcaš, ajčkaš, smeješ pokupuješ mlade, ki jih stare šviglje prej pomolzejo za vnuke in nato obesijo. Pasti duše je pa takle spopad s prasico.

— Oprosti, ampak tele besede . . . ali jih res misliš, govoriš . . . ?

— Kako, mar misliš, da je pogovor z Bogom sprenevedanje; v farovžih tudi kolnemo, pa še kako. Ljudje se pofajfajo na Jezuščka v štalici, pa na vstajenje, čudeže, ne požvižgajo se pa, če jih spregledaš v njihovi pekleniski sebičnosti. Takrat pa počí. In to je dobro; to je v resnici pasti duše.

— Ja, to sem ti hotel povedati: sredi tiste pridige se mi pokaže Alenkin obraz; izza neke ženske pokukajo oči, snop zlatega pogleda, ki se spet zastre z rameni pred sabo. Pa se spet razlati snop; vse skup se mi je zazdelo kot nekakšno prikazovanje v jeseni.

— Kadar ženske želite, da vas opazimo, vam to zmeraj uspe. Čutni val, ki veje od vas, vselej prestreže tisti, ki mu je namenjen.

— S škofom sva se že tako ali tako žrla v vseh pogledih; iz njegove teologije je kapljala sama inkvizicija; družinsko življenje v farah je obravnaval brezobzirno, hotel je pridelovati samo otroke, ko da so otroci krompir; bolj neumnih pridig nisem slišal, kot so bile njegove; Küng je bil zanj nesnaga, čeprav je to eden najboljših poetov teološke prispodobe; no, stvari so se končno tako zožile, da sem sklenil, da grem. Ob primeru tega fanta, ko je na tistem odobral njegov odstranitev s sveta, sem si rekel, da v kraljestvu, kjer sta hudič in Bog eno, nimam več kaj iskati. Kajti tu gre res samo še za oblast in ne za stvar. In poslej so stvari krenile lahkotno . . . Zelo lahkotno. Z Alenko sva se pod neko pretvezo dobila na njenem domu in tam mi je z lasmi otrla noge. Potem pa sem se naplazel okoli njenega čutnega žarenja, ojej . . .

Margareta je zabrlizgala v smehu, kakor premikač s piščalko, v kateri je polno sline.

Megla jima je že segala do ramen, in če ju je bil kdo opazoval sredi škroba mesečine, sta se mu zagotovo zazdela zgubljena plavalca. Le dve glavi sta begali na beli mizi sem in tja.

— Se mi smeješ, kaj? Ampak v teh stvareh izkušen prijatelj, ki ni duhovnik, mi je pripovedoval, da se je plazil okoli neke ženske, ki je izstrelila vanj svoj čutni val, kakor jazbečar za ranjeno prepelico.

Z glasom, v katerem je odmeval zračen smeh, ga je vprašala: — Seveda je bil ta tvoj prijatelj srečno poročen?

— Bil, je odvrnil Matija. Lahko bi mu rekla, šviglja, fantič moj, ne, in ko ji je potem predlagal, da se dobita, je šla in to ščvekala. Si lahko predstavljaš posledice, če ti pri taki igrici spodleti?

Margareta se je lahkotno iztekala v smeh, podoben skakljajoči čaplji po vodi. To ga je dražilo in postal je agresivnejši.

— Ti, ne smej se, ji je zagrozil, stvari so peklensko resne!

Margareta je ustavila svoj lahki tek smeha po vodi.

— Neki drug prijatelj, na primer, je vskočil spet Matija jezno, je bil podobno sprovociran, in ker se ni začel plaziti kot jazbečar, je plačal s smešnim poskusom samomora. Niti umreti ni mogel.

— Poslušaj, ga je ustavila Margareta, kaj pa bi ti rad? Spremenil stvari, ki so nespremenljive? Čutni val je nekaj povsem naravnega, tipično ženskega, to je naša moč in slabost, priznam. Ženska ne more biti morala v tvojem smislu morale, ampak samo v svojem. V tem je ves nesporazum med nami. Prav gotovo: treba se je previdno plaziti, samo plazeč se dobiva boj. Pri tem nujno nastajajo tragedije, pa ne zaradi morale ali nemorale, ampak zaradi napačnega pristopa k celi stvari. Vsako življenje je iz skrajnosti, ki se med seboj dotikajo: ko te ljubim, te hkrati že sovražim, ko najbolj živim, v resnici pogubno umiram, ko molim, izrekam tudi kletev. In obratno.

Začutila sta na koži vlago. Bil je to dotik muževnega hladu. Stala sta sredi belega, prejastega jezera meglé.

S krompirišča je zavel še bolj grenljiv vonj.

— In potem, je Matija rekel tiho, stresajoč se v hladu, je Alenka spregledala vnaprej vse dogodke v zvezi s sabo in mano. Hotela se me je za vsako ceno otresti.

— Ko sta bila že poročena?

— Ja, takrat, ne prej, ko se je še šla z mano Marijo Magdaleno.

— Ne posmehuj se temu! je rekla otožno.

Počasi sta zavila proti domu.

— Verjetno je videla, da bom imel težave vseh vrst; kadar se staro izruje in presadi drugam, nima prihodnosti; moral bi ostati, kjer sem bil.

— Misliš?

— Navkljub vsemu. Toda v vsaki tragediji je železen red, to sem videl, ko so ji šli pôzlu vsi poskusi ločitve.

— Imej jo rad, zelo rad, razumeš!

— Kaj pa je to: rad?

— Govoriš ko Pilat.

— Saj, in kaj je resnica, če sva že pri tem? Vedno le en aspekt resničnosti.

— Veliko je naredila zate.

— Kaj le? Da me je iz božjega kraljestva presadila v človeškega!

— Ali ni to lepše?

— Ne vem. Lepo je bilo tudi tam: vonj voska, plapolajoči ognji, kelihi, dišeči po vinu, belo blede ali rumenkaste hostije, mrak cerkvene ladje, v katerem sem se lahko zbral v celoto, kadar so me duše razbile, pa dolge, sladke molitve, ki so me dvignile od tal v vonj žalosti, svetniki s fresk so me gledali, freske so zame že onkrajška glorijska; vsaka slika na ometu ima v sebi kali življenja. Ne vem, zakaj naj bi bil toliko hvaležen Alenki!

— Štiri otroke imaš vendar! Kdo ti jih je dal?

— Sam. Oziroma so prišli nekako, zato, da ji ni uspela ločitev. Si lahko zamisliš, kaj bi bilo z mano, če bi ji šlo to na roko? Cerkev bi rekla, Bog ga je pošlatal, oblasti pa bi se mi režale.

— Zakaj, režale?

— Zato, ker se dobri pastir, četudi gre ven, nikoli ne iztrga docela ves iz božjega kraljestva; res je enega farja manj, toda ti si far še zmeraj nekako dalje, in to oblast ve. Lahko zasovražim vso tisto simboliko, po kateri se mi zdaj včasih toži, toda liturgijo mi je zdaj zamenjal Mozart s svojimi klavirskimi koncerti; in kljub temu, da boš vedela, čeravno sem se spraznil vseh prividov božjega kraljestva, me žene v Jeruzalem, na tisto temno ulico, kjer se je odvijalo zadnje dejanje: tam bi se ulegel na tla in vpil, kaj vem kaj, že kaj; plazil bi se po trebuhu do njegovega groba. A ni to čudno! Odvadi sem se cerkve in vsega in ... vendarle bi se šel metat po jeruzalemskih ulicah.

— Groza! je odgovorila Margareta in se stresla. Glas ji je zvenel po njenih svetlih zobeh.

— Zagotovo bi propadel, če bi ji tedaj uspelo.

— Zelo verjetno, a kot vidiš, nisi. Zdaj si se prepričal, da ženske znamo predvideti stvari, ki jih moški ne znate, toda v tolažbo naj ti povem, da jih predvidimo šele takrat, ko je že vse prepozno, in to je dobro. Sicer bi bile vse podobne tisti hudičevi tašči iz tvoje fare, ki je pomolzla zeta s hčerino ljubeznijo, kakor si se bil slikovito izrazil, in to bi bila res katastrofa za moške. A kot vidiš, stvari ne uspejo vedno. In še nekaj si se lahko prepričal ob tem: da ima tvoj nauk malo stebel. Alenka je bila tvoja vernica, ni res, ko te je bilo treba ljubiti, te je najbolj divje zasovražila. S tem ti hočem povedati to, da se kristjane lahko samo igramo. Jezus se seveda ni igral samega sebe. Zato je to tudi krvavo plačal. Vse se lahko samo igramo. Toda nekaj jih vendarle je, ki se na svetu niso igrali in so zasejali sebe kot najvišji smisel. Prek sebe kot žrtve, kajpak. Si se bil ti pripravljen tako igrati?

— Margareta, ja.

— Verjamem ti, zato si šel, ker si se naveličal samo šaliti se kristjana. Mnogi gredo in to je veliko boljše kot ostati. Doživel si zato štiri rojstva svojih otrok, in tresoč si čakal, kdaj bo Alenki uspelo, da te vrže iz družine. Tolkel si se z njo za svoje mesto in s tem si postal nekaj resničnega, čeprav ti je zdaj za to nekoliko žal. Ampak to je veliko več in bolje kot tisto prvo. Doživel si se. Kot dobri pastir pa se morda ne bi nikoli.

— Bilo je grenko.

— O, in je še in bo ostalo tako.

— Hudičevo je pravzaprav, je dodal in odprl lesa na dvorišče, ki je bilo poškopljeno z mesečino. Čeprav sta bila že doma in je iz dveh okenc lila luč kot iz baročnih Kristusovih ran, nista še čutila konca dolge pripovedi, štrlela je iz njiju kot noga telička iz krave.

V vejah lipe je šumel veter kakor lahen ogenj.

— Kolikokrat sem bil samo v tem času pijan, bežeč od nje. Ne zaradi sebe pijan.

— Vsak moški plača to vrsto davka na ženo.

— Za osvojitve?

— Ja, za osvojitve.

— In veš, kaj mi je rekla?

— Vem, vse rečejo isto: da je nisi imel rad, v resnici te pa ni imela več ona.

— Kako veš to?

— Saj sem vendar ženska.

— Nekega dne se mi je zazdelo, da ji je zmanjkalo netiv, da se je le pomirila in da je med naju legel mir na smrt utrujenih, naenkrat pa se spomni, da jo moj brat pusti na miru samo zato, ker jo prezira, in da je prav to najbolj zločesta agresija nanjo. Brž nato pa me je še obdolžila, da sem najbrž imel jaz tisto zlodjevo babo, ki je prek hčerke pomolzla svojega zeta za vnuke. Najbrž, je rekla, pa si imel obe in jih imaš tudi sedaj, fanta pa da smo se družno otesli. Mislil sem, da me bo od jeze konec.

Margareta je spet potresla s smehom okoli sebe večer.

— Kaj se smeješ? je narasel v glas Matija.

— Nič nič, se je rasmejevala, sejoč svoj bleščeče koščen smeh; samo pripoveduj, imenitno je!

— Kaj imenitno?

— To, da ste skupaj ubili mladeniča.

— Saj ga nismo! se je zadržal v noč, kot bi pretrgal veliko polo belega papirja.

— Pripoveduj, pripoveduj, prosim te!

— Veš, da sem se branil na vse kriplje, z dokazi in s prisegami na vse, kar mi je še sveto, ona pa je jekleno vztrajala, rekoč, da sem velika, neiskrena svinja, namesto da bi priznal, kar je tako ali tako vsakomur na dlani. Njej da je že dolgo jasno, da smo fanta družno pokončali. Odnose pa da imam s ta staro in s ta mlado. Mogoče sta otroka celo moja. Samo ... priznati nočem.

Margareta se je hahljala.

— Nekoč, veš, je nadaljeval resno, sem bil, še kot dobri pastir, na obisku pri mladi družini; že ko sem stopil v stanovanje, me je obšla slutnja, da sem se ujel. Gosta te mlade družine sta bila tudi njena mama in njen oče. Takoj sem opazil, da smo se vsi začeli obvladovati. Iz hipa v hip pa je bilo teže. Potem pa le treskne: mlada, precej obilna žena, je začela možu očitati lenobo in sebičnost in povzdigovati svojo žrtev za družino. Moral sem jo začeti miriti, toda njena agresivnost se je ob mojih besedah samo še razžigala, zato sem vstal in se poslovil. Prišla je za mano v vežo in se mi obesila za vrat, opravičujoč se mi za ves svoj izpad. Toda zanimivo je to, da se mož njenih očitkov ni skušal obraniti. Bil je popolnoma miren, tih, zazrt s smehljajem v svojo neizpodbitno odločitev.

— V ločitev, je dodala Margareta suho.

— Točno. In veš, kaj zvem takole čez nekaj mesecev? Da hodi ženska z nekim vdovcem oziroma da je hodila že v času, ko je izvedla tisti večerni izpad proti svojemu možu. Tisto obešanje potlej okoli mojega vratu, in izbruh sam, pa je bilo samo prekrivanje cele zadevščine oziroma opravičevanje pred seboj. Tipična poganščina. Kadar ženska, ali pa moški, vseeno kdo, komu kaj očita, tedaj dejansko opravičuje samo svoje že izvedene odločitve. Zdaj vem.

— Ali pa se borimo za oblast nad možem, je dodala Margareta. Tudi to je stara ženska skušnjava. Preprosto: znajdevamo se, kot vidiš; bolj kot vi.

— A taa-kool!

— Tako tako, nikar ne moraliziraj . . . !

Hodila sta po škrobu mesečine, gor do brajd, kjer so nabrekli dišeči grozdi v črne brade. Tiho, molče.

Matija se je spomnil vseh dogodkov v zvezi z ženino zahtevo, da prizna vsaj to, če jo ima rad, o čemer je iz neznanega mu razloga močno dvomila.

Zdaj se je spomnil, da takrat ni spregledal poudarjenega konteksta o priznanju, in da se je tedaj močno zamislil nad tem ter posumil o nji v več smeri: da ima morda odnos z drugim in ga skuša zdaj pred sabo opravičiti s tem, da mu hoče podtakniti, da ga ima tudi on z drugo. Ali pa se žena boji, da ji bo popihal, kakor jo je že enkrat, resda le cerkvi, a to je bilo v moralnem pomenu zanj eno in isto: v bistvu je bil nezvest; in tretjič, morda si s tem očitanjem druge ženske prebujala lastno čutnost; vse je mogoče. Prepri so včasih zelo zaviti rog.

Vsekakor je nekaj le bilo v ozadju, kot nekdanji dobri pastir to dobro čuti in ve.

Spomnil se je še, da je zahtevala tudi, da pri priči odide; njeno sovraštvo je zlasti proti večeru nezadržno raslo, kakor temperatura pri bolniku. Pred njo ga je postalo celo strah, zato se je v sobo zaklepal, v katero ga je bila izgnala. S kancem pozavedanja je občutil, da bi ga rada ubila.

A zakaj, zakaj?

Tri dni pred dokončno razrešitvijo svojega kompleksa ga je divje zmerjala pred otroki s svinjo, očitajoč mu kurbe, ki da kar leže pred njim, kjer hodi; kakor segniti plotovi. Bilo mu je nepopisno tesnobno; prepričan je bil, da so mu ure štete.

Iznenada pa je zmerjanje pojenjalo kakor vetrovi. Začutil je, ko je leže bral, da se mu prebuja mednožje oziroma ud. Odložil je knjigo in ni mogel verjeti. Odpel si je režo, da bi videl, če ne sanja. Bilo je vse res; skoraj po enem letu mu je bilo spet kot moškemu. Vedel je, da si ga je zaželela ona, in da ta mir okoli njega ni nič drugega kot njeno magdalensko prebujenje.

Mirko
Zupančič

Pogovori s Kandidom

PRVIČ: Bila je v svetišču
MOŽNOST deklica mlada.
LJUBEZNI In star svečenik,
v brado skrit.
Deklica mlada,
lepa deklica
je molek prebiral.
V očeh je deklica
bisere zbiral.
Sredi prsi razgaljenih,
sredi nedrij razžarjenih
so cveteli tulipani
in zlatice